C. ARDELEANU

Pe Străzile Iașului

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" S. A. — BUCUREȘTI

PE STRĂZILE IAŞULUI

NUVELE

C. ARDELEANU

Pe străzile Iaşului

— NUVELE —

BUCUREŞTI
EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“, SOC. ANONIMA
Atelierele C. SFETEA

Domnului

Profesor A. C. Cuza

Păstrătorul tradiţiei Iaşului de altădată

C. A.

Căutând casă.

Căutând casă.

Ploaie, noroiu și frig. Cu umbrelele deschise, lumea multă umpleà drumurile. Forfoteau grăbiţi, în sus și în jos, pe trotuarele înguste, împeidecându-se unii de alţii; pe la răspântiile drumurilor, automobilele, goneau, cu huruitul sgomotos al motoarelor, și ţipătul strident al sirenelor, împroşcând cu apa murdară, noroioasă, hainele și feţele trecătorilor învăluiţi în fumul și mirosul greu al benzinei. Câte o înjurătură și câte un „Ah!..” al vreunei cucoane, se pierdeà în aerul ce apăsà înceţoșat, asupra pământului murdar și clisos de atâta frământare de picioare. Odată, în preajma unui hambar cu grăunţe, am văzut turnându-se, cu găleţile, apă fierbinte în găurile unor șobolani ce încercau întemeierea unei adevăarte colonii. Câtevà minute în urmă, prin alte găuri osebite, udaţi și îngroziţi de neașteptată năruire a castelelor subterane, toată şoricărimea fugeà încurcându-și drumurile, lovindu-se unii de alţii, zăbăuciţi în jurul hambarului. Unii reintrau, în găuri, ca după o clipă să iasă iar; să fugă, înfricoșaţi de măreţia cataclismului, fiecare își căutà un nou adăpost, şi adăpost nu aflau.

— Ai găsit casă?...

— De unde... imposibil; stau de trei zile într'o cârciumă unde plătesc cinci lei pe noapte, să-mi stric oasele, picotând vremea toată, pe scaun în fața mesei, obligat să văz și să auz toate chefuirile și vorbele fără șir, ale celor de se îmbată.

— Nu știu ce să mă f c... îmi vin nebunii, mama și fetele stau în sala de așteptare a gărei, pe lângă cufere, fără să știe în care colț al orașului ne-om cuibărì...

— „Pardon!...“și cei doi cunoscuți fură despărțiți de un domn pântecos, grăbit ca toți trecătorii...

— In fața mea, două femei ușoare, refugiate și ele, îmbrăcate destul de bine, „*ușor*“ însă, ca însăși ele; cu gâturile goale, cu rochiile ridicate sus, lăsând să se vadă picioarele subțiri, — ciorapii fini, — și pantofii de lac, prea puțin murdăriți de noroiul de care se fereau, călcând din piatră în piatră, deșî ele în totul, puteau fi socotite ca două grămezi de noroiŭ ambulante. Vorbeau rar, încet, având vreme să-și arunce ochii și în dreapta și în stânga, sau pe vârful pantofului căruia îi purtau atâta grije, ca apoi să se privească față în față.

— Am foarte bine!... plătesc cinci sute de lei pe lună... Intrare separată și-o gazdă foarte drăguță... Lumină electrică...

— Și eu am bine, dar aș vrea să mă mut dela „Binder“, e mai comod să stai, așà cum stai tu, decât la hotel...

Trecui înainte... Câtevà îmbrânciturì mă făcură să mă opresc în ușa unei cârciumi; trotuarul strâmt și lumea prea multă, mă prinse locului; — așteptam să pot trece.

— Ce zici jupâne, un pat în odaea din?...

Jupânul tăceà, erà ocupat cu răsfirarea bărbii încâlcite, ce-i acoperià pieptul.

— N'auzi jupâne?... Degetele-i nodoroase și murdare, se mișcau înainte în stuful roș și aspru.

— .... plec dimineața și vin seara... numai să dorm...

Caută mai la deal...

— Iți dau o sută de lei...

... mai la deal poate că ai să găsești.

— O sută de lei...

Am avut două... și cu ochii aruncați într'o parte, peste umăr, jupânul își mișcă înainte, degetele-i nodoroase și murdare, de păreà că nu se mai spălase dela scăldătoare. Trecui înainte. Incotro mergeam, nu știam; rătăcind pe drumuri ca toți, să caut casă, unde?... nici eu nu știam. Nici un bilet de închiriat și pe urmă, sutele de lei erau mai puține ca zecile, și totuș în noaptea aceea trebuià să dorm undevà, dacă nu eu, cel puțin femeea și copiii cari în vremea asta se plimbau într'un vagon de tramvai, dela un capăt al liniei, la altul, singurul loc unde-i putusem adăpostì pentru un moment.

Lângă marginea trotuarului, se oprì o trăsură din care coborî un domn gras, cu mustățile rase, lovind ușor pe umăr, drumețul din fața mea: „A!..„, O!..." și și-au strâns mâinile, s'au sărutat, și:

Când ai venit?

De două zile.

Singur?

— Singur, — I-am lăsat la București. Aseară am dormit la hotel, patruzeci lei camera, la al treilea.

— Vino la mine, îmi faci plăcere, tocmai azi, Elvira, mă întrebà de tine...

Toată lumea căutà casă. Voi găsì eu?...

Tramvaiul uruind, trece pe linie, printre trăsuri și automobile-camioane; erà vagonul de „Păcurari". Imi văzui femeea ținând amândoi copiii pe brațe. O lăsai să se ducă și să se întoarcă, rămâind să frământ noroiul ulițelor înainte, căutând, fără să fi pierdut cevà, și cu perspectiva de a nu găsì nimic.

O femee înbrobodită, cu o tinichea de gaz în mână, trecù pe lângă mine; o întrebai:

— Nu cumvà ştii dumneata vreo casă pe undevà?...

— Casă?... Şi femeia se uită lung la mine, cercetător oarecum, şi făcând un gest nedesluşit, urmă:

— A!... nu-i pentru D-ta; nu face, e departe şi e pământ pe jos.

— Da de ce?... e foarte bună; cum o fi, numai să fie, să nu mă mai plouă... un adăpost..

— De plouat nu plouă, dar de, zîceam; ziceam... poate că nu o să-ţi placă.

— Nici o teamă, îmi place de-acum, fără să fi văzut-o măcar. Şi câte parale?...

— Păi s'o vezi întâi...

Pe strada Dudescu No. 1, la cucoana Elena, o casă mică, joasă, cu tavanul de scânduri şi cu pământ pe jos, având drept mobilier o sobă de zid şi câtevà scânduri aşezate pe două capre, acoperite pe jumătate cu o velinţă ruptă. Drept pernă, un sul de pat.

Plătii patruzeci lei, chiria pe o lună înainte, şi din nou, — de data asta, foarte fericit, — luai prin burniţa de ploaie grăbit, stropindu-mi spatele cu picuri de noroi.

Mă duceam în staţia de tramvai să aştept vagonul care trebuià să-mi aducă tovarăşii bucuriilor şi necazurilor mele.

Spre necunoscut.

Spre necunoscut.

Se oprì în marginea orașului, lăsă legăturica jos, își puse amândouă mâinile în șale, își îndreptă puțin oasele și se uită înnapoi spre turlele bisericilor și petele alburii ale caselor grămădite una peste alta, ce înfățișau orașul în care străin intrase și străin ieșise.

De zile întregi, cu legăturica pe băț și bățul pe umăr, bătătorià drumurile necunoscute. Il chemà zarea mereu spre alte orizonturi, gonit de spaima vrăjmașului ce se apropià. Iși luase lumea în cap, buimac ca pasărea ce nu-și găsește calea sub sborul rotitor al eretelui. Satele și orașele în drumul lui, unele erau pustii, altele în fierbere de a plecà. Pe șosea, căruțele, legate una de alta, țineau drumul refugiului, mutând dintr'un loc într'altul o lume întreagă de necăjiți ai soartei, ce îndemnau la drum cu biciul pe deasupra vitelor, la tot pasul cercetând zarea, ținând mânile pâlnii la urechi, să prindă zgomotul bondarului ucigător ce-i petreceà din loc în loc. Scârțîiau carele îngreuiate de bătrâni, copii și femei cu prunci la sân; convoiul tot se târà înainte; nimeni nu se mai întrebà de mai pot vitele.

Câte unul mai grăbit ca toți, da biciu cailor, ieșind din rând, se încurcà de alte care, și caravana se oprià locului.

Atunci, în clipa aceea de odihnă nevoită, se frământă lumea, tăbărând cu gura unii pe alţii, de par'că ar fi vrut să se omoare. Puneau umărul laolaltă, făceau loc de trecere şi după câtevà momente carele îşi urmau drumul înnainte, învăluite în praful drumului ce se ridicà în nori de fum.

Cu ei alături umblase străinul, tăcut ca şi tovarăşii lui de drum. Se opriseră unii prin sate, alţii prin oraşe; numai el ţineà drumul mereu înnainte, când singur, când intrând într'un nou convoiu de căruţe, pe lângă care mulţimea înnegrià şoseaua. In urma lui, departe, bubuiturile tunurilor surde ca lovituri în butoaie goale, hăuiau asemeni tunetelor ce se rostogolesc departe, departe în negura norilor, atunci când fulgeră pe cer, în preajma vărsărilor de apă; iar, noaptea, cerul tot se luminà în roşul focului, ce păreà că cuprinsese pământul pe jumătate.

La început, atunci când a plecat de acasă, abià după două zile de umblet, a simţit oboseala drumului şi nevoia de a mâncà cevà. Se oprì în faţa unui han, făcându-şi loc printre sutele de căruţe ce se opriseră în câmp, de pa'că s'ar fi găsit în mijlocul unui târg mare cum nu văzuse nici odată şi unde nu se vindeà nimic; şi-a desmorţit puţin trupul de oboseala ce-l cuprinsese, a mâncat fără să-i fi fost foame, după cum crezuse, şi, fără să fi stat locului nici un ceas măcar, se strecură din nou printre căruţe şi luă drumul înnainte.

Sus, în slavă, ca două păsări uriaşe urlând, se apropiau aeroplanele. Ţipete de spaimă umplură văzduhul, câmpul se împestriţă şi mai mult. Fiecare îşi cătà un adăpost. Unii s'au băgat supt căruţe, alţii şi-au acoperit ochii cu mânile să nu mai vază, femeile şi copiii plângeau... Era un vaiet ce îngrozià câmpul întins de o parte şi de alta a şoselei, pe care se rostogoliau ţipetele şi chemările pe nume într'o nebunie căreia numai ecoul îi răspundeà.

Câtevà bubuituri grozave, ca şi cum cerul s'ar fi năruit

şi... căruţe, oameni, cai; săriră în sus. Incă o bubuitură..., şi încă una... : nu mai ţipă nimeni, numai trosnetul bombei şi zbârnâitul înfricoşător al bondarului prinseră firea...

Când au pierit păsările spre locul de unde veniseră, larma şi plânsetul a mii de oameni păreà că va ridicà pământul în sus.

Sângele dobitoacelor cu sângele stăpânilor se amestecase, oameni străini între ei îşi înfrăţiseră carnea ruptă ca şi cum ar fi fost toţi un trup..; câmpul tot erà semănat, unde o mână, unde un picior, unde bucăţi de trup...; unii îşi pierduseră copiii, alţii femeile, alţii părinţii...; iar cei de-şi aflaseră pe ai lor lângă ei vii, nevătămaţi, urcaţi în căruţe, loviau caii ca scoşi din minţi, şi şoseaua toată păreà că fuge într'o goană nebună, despărechind viaţa de moarte.

De departe se auziau vaietele şi plânsetele celor ce-şi păziau pe ai lor în faţa hanului ce ardeà ca o făclie enormă la căpătâiul morţilor...

Au trecut căruţele pe lângă străin, s'au pierdut în lungul şoselei până ce nu s'au mai văzut, şi în mijlocul câmpului rămase singur, singur el şi cu cerul albastru, pe care norii alburiii se ţeseau şi se destrămau în fel şi chipuri.

Spaima păreà că-i luase minţile, nu-l mişcà nimic din ceeace văzuse; scăpase el, atât şi asta erà tot. In mintea lui nu se desluşià nimic din toată grozăvia ce stătuse aşà de aproape de el; altădată rănirea uşoară a cuivà îi făceà rău, acum însă, viaţa nu mai însemnà nimic. In faţa lui o nouă lume îşi deschideà largi porţile, lume în care ochii şi sufletul se ridicau tot mai sus, topindu-se par'că cu întregul naturii.

Cu legăturica în băţ, cu băţul pe umăr, se aşternù drumului; oboseala trecuse de par'că nici când nu umblase, de par'că abia atuncì s'ar fi sculat după o noapte de somn.

Pentru prima dată ochii lui se deschiseră în fața naturii, în fața necunoscutului.

„Ce frumos !..."

Departe o grămădire de sălcii aplecate pe malul unei ape... un puț cu cumpănă pe marginea șoselei.., cerul albastru ca sineala, și liniște..., liniște desăvârșită în tot cuprinsul.

Până aici trăise viața viermelui, în hoitul puturos al unui câne, viața orașului, necăjită de nevoi, bătătorind piatra străzilor sau asfaltul trotuarelor, prin umbra caselor înnalte sau mărunte, ce-i închideau drumul la tot pasul Nici cerul nu-l văzuse în oraș, nu văzuse decât petece mai mari sau mai mici, cari nu puteau spune altcevà decât de e vremea bună sau sta a ploaie, căci numai pentru asta de-și aruncà ochii în sus.

Și tot mergând înnainte, natura erà alta; câmpul își schimbà fața, când în dealuri depărtate ce se ridicau ca o împrejmuire; când în păduri dese, umbroase, cu așternutul de frunze galbene ruginite ale unui apropiat sfârșit de toamnă, și același cer înnalt, nesfârșit, ce învăluià tot cuprinsul supt bolta-i imensă.

Departe, câtevà case albe se zăriau. Scăpătà soarele pe după dealurile ce păreau că se înnalță tot mai sus, gata să se unească cu tăria. Șuvițe lungi de nori subțiri, roșii siviți cu aur topit pe de margine, ca o perdea străvezie te lăsà peste cercul de lumină al soarelui. De partea cea laltă a zării, cerul începuse a se învineți ca o coală de hârtie; câțivà pomi foșneau în bătaia ușoară a vântului ce furà frunzele uscate, așezându-le ca într'un așternut, la pământ

Uitase cum de se aflà pe drumuri, și ochii-i ce nu se săturau îndeajuns de câte vedeau, dornici de noi orizontu i se adânciau în zarea ce i se întindeà în față, ca două sfredele. Nu mai auzià bubuiturile îndepărtate, nu-și mai amintià nici de plânsul fugarilor, nici de morții dela han

şi nici de şirul carelor ce nu se mai isprăviau şi care numai împiedecau drumul.

Il chemà necunoscutul pe căile lui nebănuite şi neumblate.

A coborît sara..., noaptea l-a prins în marginea satului lângă un plop înnalt, bătrân, ce-şi tremurà frunza sfioasă şi uscată.

Cu faţa în sus, cu ochii în stele, cercetând adâncul nepătruns al tăriei, aflând noi luminiţe, tot mai multe şi tot mai mici — ca vârfurile de ac — în calea robilor, şi ochii i se luminau şi faţa i se însenină de mulţumi.e. In jurul lui vântul, ce ştergeà faţa pământului mişcând firele de iarbă uscată şi pomii câmpului împodobiţi cu haina săracă a frunzelor pălite, păreà cântecul unei mame la căpătâiul copilului ce vrea să-l adoarmă. El niciodată nu văzuse în trecut decât stelele mari luminoase, ce stropiau cerul în nopţile cu lună, când, trudit, închideà fereastra odăii lui ca să-şi poată odihnì trupul până a doua zi dimineaţă.

Nou şi necunoscut erà pentru el, cecace altădată îşi închipuise că cunoaşte îndeajuns.

Şi a stat aşà străinul, în marginea satului, lângă plopul înnalt şi bătrân care îşi tremurà sfios frunza uscată, cu faţa în sus, privind în adâncul cerului până în zori, până ce stelele, una câte una, au început a-şi stinge lumina.

S'a sculat, şi-a îndreptat oasele şi a trecut pe şosea înainte, tăind satul pe din două, pe lângă casele mici, acoperite cu stuf şi pe lângă curţile mari, pustii de oameni, în cari câinii singuri urlau şi se mâncau între ei, asemeni oamenilor flămânzi. Pe ici, pe colo, câtevà femei cu pruncii în braţe şi câţivà bătrâni cu bărbile albe şi stuful sprâncenilor aproape să le deie în ochi, căutau la drumeţul cu legăturica în băţ şi băţul pe umăr.

— Departe, vor fi vrăjmaşii ?...

?...

— Nemţii, sunt departe?...

— Nu ştiu...

Uitase cum de se află în trecere prin părţi neumblate ca şi cum, tot ceeace fusese, eră clipa de trezire între două vise; şi cu ochii mereu în zări, ieşià din sat străinul,învă luind într'o privire totul.

Câtevà vite păşteau pe câmp lângă doi copii ce se jucau, sărind peste ciomegile mari de două ori cât ei. Pe dreapta drumului, porumbii culeşi de ştiuleţi îşi atingeau foile late şi uscate, ca într'o frecare de tăişuri... Un automobil, huruind de departe, fuge pe şosea lăsând în urmă o volbură de praf; şoseaua e dreaptă, automobilul descreşte din ce în ce, până ce abià se mai zăreşte, dispare...

Străinul se întoarce cu ani în urmă, cercetând rând pe rând trecutul tot în care se vede pe el: întâiu copil, sărind şi el peste prăjină cu alţii la olaltă... şcoala... străzile mahalalei în care a copilărit... casa părintească... clădirile înnalte ale oraşului... lumea necăjiţilor... până ce se vede singur pe lume.

Şi tot acest trecut, la care niciodată nu se gândise, îi răsărià în faţă, până în cele mai mici amănunte; lucruri neluate în samă, nimicuri, vorbe de bine sau de rău, mărturisite sau numai gândite de el sau de alţii, îi stau vii, luminoase în faţa minţii.

Şi ochii i se făcură tot mai mici, tot mai mici, pierzându-se în trecut, iscoditori a tot ceeace a fost şi n'a fost, trecându-şi pe dinainte viaţa toată de până atunci în câtevà clipe, cu părerea de rău de a nu fi înţeles ceeace înţelegeà acum în drumul acesta pe care nu-l mai conteniă, mânat de setea fără saţiu de a vedeà, veşnic de a vedeà.

Şi ca într'o scăpărare de cremenă, aruncă tot acest „trecut" în uitare ca o piatră în fundul unei ape turburi şi repezi, ce nu-şi roteşte faţa, şi ca un ieşit din minţi,abià suflând de umblet, cu picioarele sângerate, cu capul desco-

perit, fericit ca însuși Ziditorul lumii, nu se mai sătură cercetând natura, ca avarul închis în încăperea odăii, cu storurile grele lăsate la fereastră, ce își oglindește chipul la lumina lumânării, în fiecare ban de aur.

Șoseaua s'a abătut la dreapta, la câtevà sute de metri, ținând linia întovărășită cu aceea a drumului de fier. Un fluerat lung... și un tren ce păreà a nu mai aveà sfârșit, du când cu el un popor întreg, cățărat până și pe treptele va goanelor și pe acoperișurile lor, tae câmpul, țăcănind înă bușit ca într'o toacă de fier în timpul prânzului. Nori groși de fum negru, tăiați în ghemuri, ghemjuri, ies pe co șul scurt al mașinei, învăluind primele câtevà vagoane ca într'un voal negru de doliu... Jos aburii se învârtiau pe lângă roțile mașinei...

De jur împrejur, zarea începù a se strâmtà, a se în chide. Dealurile se razimă unele pe altele, ca și căpițele de fân înșirate pe câmp. Pământul e uscat..., pomii singuratecì pe alocuri; departe un canton..., trenul se pierde și liniștea își întinde împărăția.

Zile după zile au trecut și străinul nu s'a oprit. Deodată cerul se întunecă, nori groși, rostogolindu-se unul după altul, apropiați de pământ, de par'că ar fi vrut să cază de grei ce erau, și un vânt puternic începù a bate... Pomii se îndoiau să dea de pământ, puținele frunze ce le mai rămăsese sburau învârtindu-se ca fulgii de nea. Cerul se despicà în bice de foc, și tunete puternice făceau să vuiască locul, până se pierdeau amuțind încetul cu încetul și iar luminile scăpărau și tunetele la început puternice, huruiau pierzându-se pe după dealuri.

Cu ochii căscați și cu brațele încrucișate, înfipt pe coama unui deal, privià străinul natura în toată sălbătăciunea ei de fiară asmuțàtă și vântul îi suflà părul și făceà să-i flu ture veșmintele pe el.

Indepărtat ca într'o văgăună, se vedeà orașul într'o trâm-

bă de ploaie. Negrul norilor se sparse la un loc și ceru ise lumină într'un ochiu albastru, peste care rețelele străvezii de negură se țeseau ca pânza de păianjen într'un unghei.

Străinului i se deschisese largi porțile necunoscutului.

A ajuns în oraș udat de ploaie de par'că atunci ieșise din fundul apelor pe fața pământului; nepăsător și fericit cum nu fusese înainte în viață, cu zâmbetul pe buze, trecù prin mijlocul furnicarului de oameni ce nu mai grăbiau la fugă și cari își căutau locuri de adăpost, cât mai bine închise, pentru odihnă și așteptare.

Nimeni nu îl luà în seamă. Cine erà să-i ție socoteală! Unul mai mult sau mai puțin în viermar. Trecù înnainte; străin venise și străin ieșià. Il chemà zarea mereu spre alte orizonturi, vrăjmașul erà în sufletul său. Se supuse chemării acesteia a necunoscutului și pornì înnainte.

Năcazuri.

Năcazuri.

Ger... Sticlià cerul și scânteià zăpada, de par'că aș fi călcat pe fărămituri de sticlă. Pe la case, geamurile toate înflorite în ghiață. Ţipenie de om; Târgul „Cucului" murise. Pe ici, pe colo, pe la ușile prăvăliilor, câte un cerc de lumină, făcut cu vârful degetului, pe care un ochiu de negustor, când și când, privià afară o clipă, ca apoi să topească iar cu aburii gurii ghiața ce se prindeà pe loc.

Pe alte uși ale prăvăliilor, obloane de lemn, strâmbe în încheieturile lor, închideáu acelaș frig ca și afară, cu singura deosebire că, înăuntru, cerul erà tavanul, și în locul zăpezii scârțâia dușumeaua și clănțăniau dinții alor casei. Rar de tot, se vedeà fumul ieșind pe coșuri, subțire și alburiu, topindu-se la suflarea vântului înnainte de a se ridicà.

„Visurile... Visurile!"

Un automobil sanitar, răsuflând greu, fumegând în urmă, ca un înghețat — se șterse după colțul străzei, fluturându-și coviltirul de pânză, cum fluturau poalele paltonului meu.

Pe partea cealaltă a drumului, o femeie săracă, cu o scândură de ulucă la subțioară, îmbrobodită în cârpe, de abià se putea înțelege că-și lăsase loc ochilor să vază, se necăjià în

umblet. Marginile fustei îi erau ca scoarța; zăpada se prinsese de un lat de palmă ca o tivitură de pânză albă.

Erà în spre seară, și gerul se tot întețià dușmănos, de par'că ar fi vrut să crape pământul.

Coborîsem drumul, pe linia Abatoriului și urcam spre „Nicorița" pe „Baș-Ceauș", o stradă mică, îngustă, cu case sărace, mărunte, cu prispe nămețite de zăpadă și o chiuri de ferestre ca hârtia, pe lângă cari bucățele de cârpă furate de vânt, de prin crăpături, fluturau ca trențe dintr'o broboadă ruptă.

Cu pumnii strânși, băgați în buzunarele paltonului, cu umerii ridicați în sus, aproape să-mi atingă marginile mari ale pălăriei, suflând în gulerul ridicat, pășiam înnainte, lovind cu picioarele zăpada, — să mi le mai încălzesc zvâcnià sângele în sfârcul urechilor și mă ciupià frigul cu înțepături ca de foc.

In coastă, în mijlocul drumului, o căruță, și lângă ea un cal căzut împiedecau calea.

Un creștin amărît, cu capul băgat într'o căciulă de țigaie, da târcoale calului, frângându-și mâinile, suflând lung din timp în timp, trăgând din hățuri, vorbindu-i ca unui tovarăș obosit de greul drumului, ca, apoi, să lovească cu biciul în coastele dobitocului ce se întinsese în drum pe luciul zăpezii bătătorite de care, ca pe un așternut moale de fân proaspăt, cum nu va fi avut nici în vremurile bune în grajdul stăpânului său.

— Lasă-l, măi omule; nu-l mai bate!...

Nu l-aș bate, cucoane, dar mă gândesc că, de ni o murì aicì, îmi piere bucățica de pâne dela gură...

Și iar, cu vorbe frumoase, mai frumoase de cum a fi vorbit copilului său, blând, trăgându-l de hățuri, și mângâindu-l pe frunte și între urechi, se rugă de el:

— Hii tată..., scoală, scoală, că ți-oiu da pâinea copiilor; scoală, măi băiete... Of!... Și izbucnì iar a-și înjurà

norocul şi viaţa de necazuri, ce de çincizeci de ani nu o cunoscuse niciodată aşà. Lacrimile îi umplură ochii.

Işi ridică căciula mai pe frunte şi-şi şterse năduşeala ce-l broboneà ca într'o zi de cuptor.

Din sus, veneà un soldat: Câte trei la olaltă încercarăm să ridicăm calul, dar, de slab ce erà, nu-l mai ţineau pi cioarele. Intinse gâtul înainte şi suflà pe nări, săltându-şi coastele ce i se puteau numă·à pânǎ la una. Ochii mari, cu gropile adâncite deasupra lor, păreà că sta să îngheţe ca ochiul din geamurile negustorilor.

Trebuià să-i fi fost bine, poate, căci adeseori am văzut oameni sătui de viaţă, însă niciunul dintre ei nu ştiuse să moară cu hotărîrea cu care dobitocul acesta păreà atât de mulţumit, atât de neînţeles de stăpânul ce-l mângâià şi-l loveà frecându-şi mâinile pe lângă el.

— Moare de foame.

— Moare că n'am avut ce-i da: până acum o săptămână îl ţineam cu doi pumni de porumb, cât puteam găsì şi eu — de atunci încoa numai Dumnezeu mi l-a ţinut, eu ba, că, dacă n'am avut, i-am dat o leacă de frunzar, şi ce erau să-ţie crăcile acelea!

Dintr'o curte, venì o femeie cu o mână de fân, să-şi facă pomană, că „suflet e şi el", şi aşeză firele lângă botul calului cu nările mari şi deschise ce se mişcau ca nişte foale.

Stăpânul, amărît, începuse a-l desface din hamuri, trăgând curelele de şleau, de pe supt el, făcând să-i sune coastele ca şi cum l-ar fi ferăstrăiat; se uită lung la cal, îşi mai trecù pâna peste frunte şi, suflând greu, ca şi dobitocul ce murià, le zvârlì în căruţă.

— A fost povara mare şi drumul greu pentru căruţă că tot nu murià... şi ca şi cum şi-ar fi vorbit sie-şi urmă Ce erà să fac, viaţa-i scumpă, mălaiul greu să-l afli şi.. copiii cer... Mi-am mâncat norocul de acum... Şi iar oftă.

lung, îndreptându-şi căciula pe urechi. Mai bine mă prăpădiam eu, — Doamne iartă-mă.

Cum o să mă duc cu căruţa fără de el acasă; ce o să le spun, că femeia, de, zicea ea că o să se prăpădească de nemâncare, să nu-l înham... Ce erà să fac...

Calul suflà tot mai rar, tot mai greu. Deodată ridică, capul ca şi cum ar fi vrut să se scoale, însă ca un pietroiu trântit cu putere, se lipì de ghiaţa drumului; întinse gâtul înnainte, buza de jos i se întoarse, căscă gura, şi prinse între dinţii mari galbeni, câtevà fire de fân şi rămase aşà. Intinse picioarele de dindărăt şi cele d'innainte încordându-le într'o tremurătură de o clipă, se rostogolì pe spate şi căzù iar înnapoi.

A doua zi dimíneaţa, hoitul calului erà ca o cutie mare desfundată, în care câinii muşcau oasele înnălbite de ger, mârâind şi scuturând din cozile lor lăţoase, bucuroşi de ospăţ.

Ţară fără de noroc.

Țară fără de noroc.

Ia vezi nevastă ce vrea soldatul acela...

Incepuse a se topi zăpada; strada Baș Ceauș, ca multe din străzile laterale ale Tătărașilor, era nepavată, sau dacă fusese vreodată împietruită, apoi scursorile de apă ale ploilor, care se adunau după dealul Nicoriței, scosese prundișul și rămăsese numai lutul galben alunecos, în care roatele căruțelor făcuse două șanțuri, apropiate de o potrivă între ele, ce urcau în sus șerpuind ca o coadă de smeu.

Case mici — locuite de evrei, în cea mai mare parte — cu prispe umede, cu pereții burdușiți, strâmbi, așà cum putuse mâna femeilor să lipească în pete mari, neregulate, tencuiala căzută, împestrițând albastrul, galbenul și albul spoielii, ca bube mari, trupurile slabe și diforme ale leprosilor

Două ferestre și o ușă la drum cu o prispă lungă cât fața casei, — vreo trei metri și jumătate — strâmbă, cu scânduri lipsă, boită pe vremuri cu roșu.

In fața geamurilor pe jumătate înghețate, un soldat sgribulit, cu mânile trase în sus, în mânecile mantaleu cu bonetul răsfrânt pe urechi și îndesat de abià i se vedeau supt cozoroc ochii, slab și galben, dârdâià de par'că ar fi fost un vlăstar subțirel, uscat, gata să se frângă la cea d'întâiu atingere.

— Ce vrei?...

Sărut mâna, cucoană, o bucăţică de pâine, sunt bolnav, am fost evacuat şi...

— Să-i dăm o bucăţică de pâine... săracu...

Dă-i dragă... na, dă-i şi un leu... i-o fi frig...

— Dragă să-l chemăm înnăuntru să se încălzească... un ceai...

Stelică, cel mai mărişor între cei doi copii ai mei, mă întrebă :

Tăticule, ăsta e soldat româneţ, tăticule? românet?..

Da, tată, românet...

Şi e frig tăticule?...

Frig, tată.

Il chemai în casă.

— Şezi colea, lângă maşină, te încălzeşte puţin... dar ce ai, cum de umbli să ceri pe stradă, nu vă dă dela cazarmă?....

— Păi, domnule, sunt cinci zile decând am ieşit din spital, am fost rănit pe front, m'am făcut bine, şi pe urmă m'am îmbolnăvit de exantematic... acum m'a evacuat, şi umblù aşà fără căpătâiu, până...

— De unde eşzi?

— Dela Pietroşiţa... de lângă Târgovişte...

Cu amândouă mâinile întinse peste faţa maşinei, cu capul aplecat în faţă, cu ochii prinşi de lumina flacărilor ce se vedeau pe lângă cercurile aşezate peste ochiuri, suflând greu, abià trăgându-şi sufletul, vorbià, vorbià singur, fără ca nimeni să-l mai fi întrebat cevà :

— „Nu eram în retragere, ci eram goniţi ca câinii, goniţi eram şi bombardaţi de aeroplane, împuşcaţi de mitraliere şi veneam par'că înnebunisem cu toţii, fugeam fără să ştim unde şi când o să ne oprim locului. Dumnezeu ne dăduse puteri, sau spaima, nu ştiu ce să mai zic, dar nu mai simţiam nici oboseală, nici foame, fugeam mereu, mereu... în dreapta şi în stânga nu-mi mai cunoşteam to-

varășii, unii picau pe drum, alții își încetineau fuga, sau o luau înnainte, nu știu, dar în mijlocul alor mei nu mai eram, ei vor fi rămas în urmă sau eu, nu știu. Să un mai dea Dumnezeu, par'că ne zăbău cisem cu toții, dela o vreme ne oprirăm, unde?... nu știu, nici n'avui vreme, să aflu că numai ce văzui că-mi pierputerile și căzui grămadă la pământ. Un afurisit de obuz, se sparse lângă mine"...

— Bea ceaiul ăsta fierbinte, ia și pâine, mănâncă... Dar de ce sufli așà de greu, te doare cevà?...

— Nu mă doare nimic, dar... ia așà par'că mă sfârșesc...

Stelică făcuse ochii mari și se uità lung cercetător, la străinul din casă, apoi apropiindu-se de mine, mă întrebă:

— Tăticule, de ce n'are soldatul ăsta ghete frumoase și de ce sunt rupte?... lui nu îi e frig, tăticule?...

— Ba da, tată!

— El n'are bani să cumpere altele?...

— N'are...

— Dăi tu, tăticule, doi-trei franci să-și cumpere...

— Bine, bine, du-te la o parte...

— Mămico, așà sunt toți soldații româneți?... așà sunt?...

— ?...

... și ăia mulți cari au trecut pe aici, cu cai și căruțe... și...

— ?...

— ... N'auzi mămico?... și ăia mulți cu caii, sunt tot așà?...

— Tot așà, domnișorule, spuse soldatul, toți suntem o apă...

— Florico, dă-i și o farfurie de fasole... mănânci?...

— Mănânc, sărut mâna, mănânc...

— Altcevà n'avem, fasole mâncăm și noi...

— Mănânc...

— Și acum, ce ai de gând, cât ai să umbli așà?...

— Păi știu eu, fusei la Comenduire și ieri și azi să întreb de regiment, și mi-a spus d. locotenent că: „să vii mâine", ziceà că nu știe unde e regimentul și că...

In clipa aceea, nu mai auziam nimic, în faţa ochilor mei se desfăşură o mulţime imensă ce fuge, zi şi noapte, gonită de furtuna duşmană, ce se deslănţuise de pe crestele munţilor şi văile apelor.

Ochii mei îmbrăţişau, într'un cadru enorm, căderea îngerilor de „Rubens" şi apoi iar o noapte întinsă ca ceia a Sabatului, în care, la lumina slabă a primului pătrar de lună, câmpul, ce-şi pierdeà marginile în negurile ori zontului, acoperit de trupurile oştilor obosite, căzute pe pământul pentru care se războise, alături de căruţe sfărâmate, şi de cai cu pântecile sparte şi umflate, cu picioarele răshirate în sus. Gemete, surde pe alocuri, vaiete îndepărtate şi bubuituri, ca tunete şi trăsnete ce din toate părţile fulgerau pe deasupra celor ce nici că mai ştiau de au murit, de trăiesc, sau, topiţi de oboseală, dorm somnul de vise, înfrăţit somnului de veci.

— Ţară fără de noroc, domnule, cine credeà că o să iasă aşà... cine?...

— Eh!... bun e Dumnezeu... sărut mâinile, să trăiţi, deacum mă mai simt şi eu niţel... să vă dea Dumnezeu sănătate, şi se ridică de lângă maşină, îşi şterse gura cu dosul mânii, îşi trase capela pe cap, şi legănându-se o clipă pe picioare, ca omul ameţit de slăbiciune, sărută mâna lui Stelică, şi tot mulţumind uitându-se înnapoi, sfios, plecă, după ce nevasta îi dete un leu, un pachet de tutun şi foiţă...

Departe, ca în ceaţă, cu ochii minţii, vedeam munţii, munţii noştri ce-şi pierdeau vârfurile în nori, strălucind în razele unui sfinţit de soare, gonind umberele mari în altă ţară.

— La ce te gândeşti?...

— „Ţară fără de noroc!..."

Pâne.

Pâne.

Un şarpe imens ce-şi mişcă trupul în ondulări mari şi grele, lovindu-şi coada când, într'o parte, când în alta.

Femei, copii, bărbaţi, — o adunătură de lume — doi câte doi, înşiraţi pe lângă zidul brutăriei, stau de cu seară.

Ninge... E frig, şi zăpada ghemuri, ghemuri de spumă albă aşează pe capetele îmbrobodite ale mulţimii ce joacă mărunt, pe loc, să şi desamorţească picioarele îngheţate. Câte unul deschide braţele mari, prinzându-se cu putere, lovindu-se straşnic peste coaste, până ce palmele se înroşesc şi simte un fel de furnicar ce-i trece prin mâini, în vârful degetelor ce par umflate şi tari ca nişte ciocănele de piele ce bat în coardele întinse ale unui ţambal. Alţii, într'o rână, legănându-şi greutatea corpului toată pe un picior, picotează ca berzele, şi iar, schimbând piciorul din minută în minută, aplecându-şi trupurile slabe, învelite în zdrenţe, aşteaptă să cadă, furaţi de somnul dulce al beţiei cu care ispiteşte gerul.

Spre coada monstrului, a început răpăiala. Un copil începe a plânge, suflându-şi în amândouă mâinile, ce abià de le mai poate ţine la gură. Unui mahalagiu, cu capul vârît într'un berbece, de abià i se vede vârful nasului: nepăsător că eternitatea, lasă să crească pe mustăţi ţurţurii de ghiaţă.

„Pâne !...“

Cu capul răzimat de oblonul brutăriei, cu un ochiu, pe crăpătura scândurii, o femeie bătrână pe care zdrenţele unei broboade cade ca o scursoare de ploaie, urmăreşte, la lumina focului, mişcările vânjoase ale calfelor ce vin cu plămădeala pe scânduri purtate pe umăr în faţa cuptorului, după care coboară coca în mingi de câte un chilogram. O lopată cu coada lungă, flexibilă, aşează aluatul pe cărămida înroşită. Calfa, fără să gândească la nimic, aplecându-se de mijloc de câte ori coada lopeţii alunecă prin mâini, pierzându-se în gura cuptorului, cască a somn.

— Mai e mult?...

— A început să o pună la cuptor.

— Incă trei ceasuri bune...

In coada şarpelui, doi băieţi s'au luat la bătaie : se trântesc prin zăpadă, se înjură, suflă greu fiecare, ştergându-şi picurii de apă din vârful nasului, şi iar gata să se apuce din nou.

— Astâmpăraţi-vă măi... Le spune unul mai mare.

— Lasă-i în pace, li-e frig, abià de se mai încălzesc.

— Mi-a luat locul... doar ce mă duseiu să aprinz ţigarea, şi...

— Nu-i adevărat, eu eram înnaintea lui... Uite, poţi să întrebi şi pe dumneaei.

Şi tot-şirul întoarse capetele, privind în urmă cele două umbre pe albul zăpezii, ce tot îşi disputau locurile în rând

Se linişti monstrul uriaş ce nu mai bătea din coadă şi numai sunà solzii, în răpăitul picioarelor. Tăcuţi, zgribuliţi de frig nu mai legau nicio vorbă, Om cu om ; stau alături ca trunchii de copaci retezaţi, iar, de sus, fulgi mari, fulgi de zăpadă creşteau pe ei, şi lângă ei...

— Bine că nu bate vântul...

— Şi fără vânt e destul de frig, nu-mi mai simt picioa-

rele. Şi începù a jucà mărunt locului, ca un ciocan pe ni covala fierarului.

Of, ce iarnă câinoasă !...

Nici că am mai văzut, domnule; nu se mai isprăveşte, par'că şi Dumnezeu e contra noastră...

— Ei !... ne văităm noi aici, că stăm pentru o pâine dar ei în tranşee, săracii... Şi în munţi trebuie să fie şi mai frig.

— Ii paşte moartea...

— Şi nu se mai mânie ca noi. Ia aşà-i, omul bate vita că nu trage carul şi el abià de ţine în mâini codirişca biciului... De, grea iarnă, par'că nu-mi aduc aminte să mai fi avut vreo surată. Şi suntem spre sfârşitul lui Faur.

— Chiar vorba ţiganului : şapte ierni şi-o vară iarnă... De unde eşti ; nu eşti Moldovean ?...

— Oltean după Amăradie.

— Amăradia, — am trecut şi eu odată pe-acolo... Şi de ce ai venit încoa ?... Ce erà să-ţi facă dumitale. Văd că eşti destul de bătrân.

— Ei, par'că trebuià să-mi facă cevà ei ; îmi făceam eu. Nu mă răbdà inima, domnule, să-i văd, şi pace : mai degrabă, mă spânzuram. In satul meu să-i ştiu eu că-s... Ira, doamne, doar ce vorbesc, şi mă trec sudorile.

— Ai dreptate.

— Inima, domnule ; inima... Să fi rămas acolo, să-i văd că fac toate blăstămăţiile şi eu să-mi pun mâinile cruce pe piept şi să....

— N'aveai ce face, trebuià.

— Păi vezi bine că aşà, şi de aceea am venit Ei !... rabdă Olteanul de i s'a dus vestea, apoi şi când i-o ajunge cuţitul... Să fi avut noi tunurile lor, maşinile alea... şi pas'să mai vie cum au venit. N'a vrut Dumnezeu..., că nu ne mai întorceam noi din munţi... Fir'ar al dracului de necaz.

— Poate că...

Atâta că nu prea mă năcăjesc eu, gândind la sfâr şitul sfârşitului. Ştiu eu bine că tot noi o să... Ia aşà, ca untdelemnul, tot noi o să ieşim deasupra. Sunt bătrân, ia seama, tot noi; măcar de ar ţineà şi zece ani...

La jumătatea şirului mişcare, neastâmpăr, ca şi cum un satâr ar fi tăiat şarpele în două. Se mişcà lumea, se îndesà unul în altul, făcându-se ciucure în jurul unui băiat de vreo doisprezece ani, ce se frământà în spasme, jos, amestecându-se cu zăpada, de par'că se înfăşurase într'un cearşaf, lovindu-se cu putere cu capul şi cu picioarele de locul bătătorit de mulţime între timp, încordându-se ca o cracă de alun.

Sărăcuţul !...

Da' ce are?

Doamne fereşte... boala ceia... ducă-se pe pustiu

Ţineţi-l de mâni şi de picioare.

Las' cucoane, îl apucă şi îi trece pe urmă, în fiecare zi îi...

Dar cine-i?... al cui e?...

Ia un nenorocit de băietan, un orfan, n'are tată, n'are mamă; e ucenic la un ciobotar, Şloim... Aşà îi vine lui...

Săracul !

Doamne fereşte !

Doamne fereşte.

Bată-i mama focului, spuse Olteanul după Amăradie, să am o putere cum n'am, fără frică de păcat, i-aş suci greabănul gârului jupânului băiatului ăsta; prea câne trebuie să fie de-l trimete pe copil când ştie ce meteahnă are, şi numai pe el, doar... Şi oftă lung de par'că toată greutatea lumii îi apasă pieptul, şi iar spuse:

Bun e Dumnezeu, o venì vremea să...

Cum te chiamă?...

Ioniţă... Ioniţă Constantin.

— O să vie neică, Ioniţă, o să vie.

— Păi așà cred și eu, dar ce să mai zic, par'că dumneata nu ştii?

Iar începù a tropăì din picioare, și unul după altul ju cau pe loc... ca maiul în piuă. Mai colea, câțivà pași înaintea noastră, aproape de ușa brutăriei, un copilaș zdrențuit, ca mai toți, cu capul băgat într'o căciulă de pâslă veche, răzimat de părete, cu capul plecat puțin în jos, ador mise... Nu-l deșteptase nici vorba și nici zgomotul celor lalţi : dormià visând, poate, felii de pâine caldă ce-i abureau faţa, aţâţând în el pofta pătimașă a flămânzitului.

Zgribulit, cu umerii ridicaţi sus, suflând într'un nod de basma ce-i ocolià gâtul, dormià copilul, pe când alţii la vârsta lui, se afundau în așternutul cald al patului. Şi, cum sta aplecat cu capul în jos, pe obrajii roșii-vineţi se scurgeau două picături de lacrimi, din colţul genelor. Lacrimile gerului.

— Straşnică iarnă.

— Strașnică.

— Ia ascultă, madam, mai e mult?... Să face pâinea aia?..., întrebă unul din rând pe femeia ce nu se deslipise de crăpătura oblonului.

— Ori te grăbești?...

— Păi, vezi bine.

— Hm !..., dar cine vrea să ştie de asta... Mai e o leacă

— Se vede cevà pe-acolo?

— Cum nu, dorm calfele întinse pe spate pe saci de făină, și trebuie să le fie tare cald, că și-au deschis brațele peste cap.

— Cât o fi ceasul?, întrebă unul pe vecinul din dreapta.

— Patru !...

— Până la șase...

Şi șarpele își mișcà trupul în ondulări mari și grele. Zăpada cădeà mereu. Băiatul cel cu ducă-se pe pustie se scu-

lase, își revenise și sta pe vine răzimat de zid, trudit peste măsură, clănțănindu-și dinții în gură, ca un cățeluș gonit de o haită de dulăi.

Nori albi împânziau tăria, și, printre ei, pe după nămeții de zăpadă ce crescuseră peste acoperișul caselor luna, scăzută, își arătà pata luminoasă, în care fulgii de zăpadă străluciau ca argintul.

Câte-o femeie sau vreun copil, cu mâinile băgate în fundul buzunarelor, cu ochii cârpiți de somn, veniau să se așeze în coada monstrului înflămânzit de atâta așteptare; doi câte doi... Și toată grămada aceea de oameni se mișcà și suflà, pare că fiara era înlănțuită. Ochiul cercetător al femeii din capul șirului, lipit de oblon, stà nemișcat. Prin crăpătura aceea simțea căldura înnăbușitoare din brutărie și, frecându-și mâinile și trăgând mai pe ochi cârpa de pe cap, avea iluzia că stă la gura vetrei, privind cum se mistue, trosnind și aruncând scântei, lemnele uscate, roșii și negre, de para focului.

Ea a fost întâia care a început rândul. Dela unsprezece seara de când ochiul ei a urmărit tot ceeace se făceà înnăuntru. La început a fost întuneric, apoi s'a aprins o lumină, apoi lemne mari și multe au început a le așezà în cruce, unele peste altele, în gura cuptorului; le-au stropit cu gaz, le-au dat foc, au pus ușa, și în urmă, după vreme de câtevà ceasuri, au scos cenușa, și au început a așezà pâinea. Toate le văzuse, toate le știà, până și glumele calfelor din brutărie...

Incepù a se luminà de ziuă. De sus, din spre Nicorița, veniau soldații ruși, în grupe de câte cinci-șease, pâlcuri, pâlcuri, oprindu-se toți în fața oblonului, înghesuindu-se unul în altul, bătând cu pumnii în scândura ușii, grăbiți de a deschide mai curând. Incet, încet, șarpele se strângeà în spre cap, apoi spre coadă. Gălăgie, țipete, protestări, dar totul fu degeaba, căci voinicia rusească stăpânià capul

șirului, grămădindu-se unul peste altul, îngăduiți între ei. Femeia, ce până aici nu-și deslipise fruntea de crăpătura oblonului, cu amândouă mâinile prinse de clanța ușii, plângând, se strângeà să nu-și piarză locul. Apăsările grele ale soldaților îi împinseră trupul pe spate, până ce mâinile slabe se desprinseră, și, deodată, se văzù înnapoia altora ca într'o trântitură. A încercat să-și revendice locul, dar mantalele sure stau nepăsătoare, fumând liniștit, sau lovind în oblonul închis, aducând aminte brutarului că de acum e vremea să împarta pâinea.

Lumea începù a forfotì pe stradă și, care cum vènià din sus sau din jos de Tătărași, toți la brutăria lui Moișe se opriau, unde așteptau pâinea ce începuse a o scoate din cuptor, așezând-o pe laiță, pe tejghea, și chiar jos, lângă ochiul oblonului.

Pe din dos, prin curte, amicii și amicii amicilor lui Moișe cărau pâinea pe subt broboade sau în saci, ca și cum ar fi dus comoară de bogății nepretuite. Veniseră cu câteva minute înnainte; se sculaseră din așternutul cald cu pilote de fulgi și biruitori, se înnapoiau cu pâinea pentru care alții își stâlciau oasele, încremenind în așteptare.

Cei ce vorbise prietenește toată noaptea unul lângă altul, în frig, așteptând desfacerea cuptorului, găsiau prilej de ceartă, de cumvà vreunul făceà un pas mai spre capăt

Eu sunt înnaintea d-tale.

Ba eu.

Când ți-oiu cârpì una...

Aoleuuu !... pieptul, fir'ai al dracului, ce te vâri așà; erai tocmai colo, și acum te-ai trezit aici.

Dar tu ce cauți ?, acum ai venit.

Care... eu ? sunt de aseară aici.

Minți, haide, că-ți dau o labă.

— Du-te dracului; ce ești chior ? nu bagi de seamă că mi-ai rupt piciorul.

Bestia își desvelià fețele ascunse. Foamea răscollià toate răutățile și necazul tot ce trebuià să se reverse în fața pâinii.

Când oblonul se dete într'o parte, sute de mâini întinse ca ale unor înnecați ce caută să prinză văzduhul, se agitau, se deschideau mari, peste capetele mulțimii, spre ochiul acela de lumină de unde aburi, calzi și groși se ridicau în ghemuri, peste capetele tuturor.

— Mie, d-le Moișe...

- Mie...

- D-le Moișe !..., pentru...

Moișeeee.., uită-te la mine, dă-mi una...

- Jupân Moișe..., nici eri n'am luat...

Dreptul pumnului, dreptul celui mai tare... In fața namilelor înfășurate în mantalele sure, nu puteà sta nimeni.

— Numai de ar face treabă pe front spuse Olteanul. Și fiecare cu brațele pline de pâini, împingându-se înapoi, trântind pe unii, înlăturând pe alții, ieșiau în stradă.

Afară de ei — „protectorii" de atunci, și „tavarășii" de mai târziu, lumea toată se rotià în juru-le, cum rotește apa în ochiuri, fără niciun folos.

„S'a isprăvit" al lui Moișe liniștì mulțimea, închizând oblonul. Patru părți din cinci, dintre cei ce făcuseră noaptea acolo așteptând; cu mâinile goale, înfierbântați de atâta frământare, văicărindu-se unul altuia, sau ocărând, cu pași înceți, trăgănați ca și cum tot ar fi așteptat să-i cheme cinevà înapoi, se îndreptau spre casă, ducând cu ei necazul și mizeria paraziților ce le pișcau gâtul și ceafa.

Proprietăreasa mea.

Proprietăreasa mea.

Trebuie să mă mut, văd bine eu, dar unde?... Afurisita asta de femeie nu mă slăbește de loc.

—„Mută-te !... mi-ai stricat mobila, așternutul, ai dărăpănat totul; ai murdărit dușumeaua de par'că e de cârciumă; o să-mi dărăpănezi casa... şi-apoi, în Sărărie, casă cu optzeci de lei pe lună, cine a mai auzit !... Să te muţi, sau să-mi plătești două sute de lei... dar nu, nu... să te muţi... Dracu te-a adus la mine... Nu știu unde îmi fuse mintea de ţi-am dat casa când ai venit !... Eu proastă: — şi pe urmă — să te ţiu cu chiria scăzută... Să te muţi !... să te muţi !..."

Şi de dimineaţă până seara, de câte ori prilej aveà să mă vadă, dădeà drumul aceluiași discurs ce mi-l ţineà die aproape trei luni, de când un controlor al administrateei financiare fixă suma ce trebueà săo plătesc lunar doamnei proprietărese.

Şi îi merge guraà ca un gramofon hodorogit, ce cântă o placă spartă, unde refrenul „să te muţi", erà motivul „I-am stricat mobila !..."

Un pat făcut din două capre, o saltea de pae, un macat roşu, brocat altădată, acum numai petece în toate culorile, un scaun cu fundul de pae, fără paie — o masă de bu

cătărie, cu o muşama galbenă murdară, o sobă mare de zid, mare cât un piedestal de monument, de pare că pentru ea a fost zidită încăperea cu tavanul jos şi păreţii umezi până pe sub fereastră; şi, în mijlocul tavanului, o pară electrică de care mă loveam cu capul de câte ori mă în vârteam prin faţa patului.

Care va fi fost mobila pe care o stricasem şi pe ce voia femeia asta două sute de lei chirie!?...

„Să te muţi!..."

Uşor lucru, n'aveam decât să-mi iau ce erà al meu, adica totul afară de sobă şi alte câtevà mărunţişuri, şi să plec dar unde?... In Tătăraşi unde mă trimeteà, de câteori erà vorba să mă mut, nu se găsià nici o casă, toate erau in chiriate şi, curios, chiriile ce se plăteau acolo, în loc să fie mai scăzute, după cum aveà aerul să mă zeflemească propiretara mea, trimiţându-mă acolo ca la pomană, erau mai scumpe, şi camerile aveau şi storuri la ferestre, deci n'ar fi fost de mirare ca având casă acolo, proprietăreasa să mă trimeată în Sărărie...

— Madam Popovici, oricât aş vrea să te mulţumesc pe dumneata, şi pe mine, nu pot: nu găsesc casă nicăeri. In tot hotelul ăsta care se chiamă Iaşi, nu pot aflà nici un pat, ce vrei? aş dorì să scap şi eu de atâta discuţie, dar mi-e imposibil, nu găsesc şi pace...

— Ce-mi spui mie, la mine cum ai găsit?... Sigur, pe unde te duci vrei să plăteşti şi mai puţin... Alţii cum gă sesc?... Iaca, în vecini, eri, numai departe, s'a mutat un căpitan de administraţie, — Popescu, mi se pare că îi zice şi plăteşte trei sute de lei pe lună şi a spus că o să-i aducă şi alimente... şi eu te ţin pe dumneata pe trei kile de brânză..

Cum pe trei...?

- Păi da, nu-i aşà?... nu e douăzeci şi şase de lei kila?..

- Ei ce vrei, madam Popovici, eu nu sunt nici căpitan şi nici de administraţie, ca să-ţi pot aduce alimente.

— Dumneata nu ești vrednic să ai pentru dumneata, dar să mai aduci şi pentru mine.

— Chiar așà.

— Pentru dumneata ar fi bine să stai pe la Nicolina, pe la Ciurchi, afară, la câmp încolo; te-or ţine poate şi degeaba.

— Am fost și pe-acolo, m'ași duce și la marginea pă mântului, numai să te lipsesc pe dumneata de supărarea de a mă mai aveà acì; dar...

— Eu am să te dau în judecată pentrucă mi-ai stricat mobila.

— Caprele sunt bune...

— Ce capre?

— Patul de mahon cu somiera...

— Ia te rog, par'că la dumneata acasă aveai altul mai bun: o saltea de pae, acum e patruzeci de lei, şi nu o gă seşti...

— Am să ţi-o plătesc...

— O să plăteşti!... Na!... Şi făcù un gest cu mâna, ca şi cum mi-ar fi spus: „nepricopsitule!" apoi repede, repede, încurcându-și limba în gură, continuă: Așà i-a spus şi lui Murășanu, chiriașul, o să ţi-o plătesc, şi când s'a mutat, i-a luat şi prostirele, i le-a furat...

— Invaţă-mă dumneata ce să fac?...

— Să te muţi!

— Bine, să mă mut, dar unde?...

— La dracu... Să mă lași în pace că m'ai inervat, du mitale îți place să-ţi baţi joc de oameni... Auzi!... să te învăț eu. Ori nu cumvà crezi că sunt samsaroaică și ţi-oiu cătà casă?... Dracu v'a adus acì pe toţi; mai bine rămâneați acolo... Bate-i-ar Dumnezeu de munteni, că răi oameni, nici că am mai văzut.

Și trântì ușa, intrând în casă.

A doua zi, iar...

Să te muţi, să te duci în Tătăraşi. mi-ai stricat mo bila, să pleci să nu te mai văz.

— Uite ce m'am gândit, ca să isprăvim odată cu atâta gâlceavă ; două sute de lei nu pot să ţi dau, dar o sută optzeci, bucuros, numai să facem pace

Şi zici că nu poţi două sute, las' că ştiu eu ca toţi aveţi ; la dumeavoastră mai repede se găseşte decât la noi, şi apoi eu sunt văduvă, bătrână, şi... dă dou sute·

Nu pot pentrucă n'am.

Bine, atunci cu luna asta...

Nu, asta nu, asta merge tot aşà ca şi mai înainte însă cea viitoare...

- Bine, aşà să fie... Dumneata nu ştii ce înseamnă ca sele în Sărărie, şi încă pe partea asta, nu înspre râpi, colea Acì la biserica Haralamb, e locul cel mai ridicat al Iaşilor e mai sus ca şi Copou : aer curat, grădiniţă... rai nu alt cevà, rai.

- De cât o să te rog, să fii aşà de bună, şi să mai cureţi puţin prin casă gândăcăria aceea, că nu mă lasă nici să mă odihnesc : toată noaptea îi dau dupe faţă la o parte, az noapte erà să beau vreo trei în cana cu apă, mai curăţă şi dumneata niţel, că de nu, te pomeneşti că într'o noapte, au să mă mute, de nici că o să-mi mai afli urma.

— Să-l ia dracu pe Constantinescu, — înaintea dumitale a stat unul Constantinescu, şi toată ziua ţineà ferestrele închise şi uşa încuiată ; erà o murdărie de te apucà capul numai ce te uitai pe geam înăuntru.

— Eu ţin şi fereastra deschisă, şi uşa, şi mătur şi curăţ şi tot degeaba...

Păi văd eu... Dacă toţi chiriaşii ar fi ca dumneata dar... bate-i-ar Dumnezeu, toate celea le strică... Macatul cela de-l ai dumneata pe pat, erà nou nouţ când i l'am dat, şi vezi în ce hal l'a adus ; pe scaun se urcà cu picioa

rele până ce l'a rupt, şi pe urmă înfundă lighianul în el, îl făcuse lavoar.

Eu, vezi dumneata, cât pot păstrez lucrurile, dar nu prea e ce să păstrez: mă doare şi pe mine, şi eu am casă, şi eu...

— De sigur!... ce, nu sunt şi printre dumneavoastră oameni de treabă... Dar, zău, muntenii aiştiia... ne-au înnebunit, zăuuu... lucru mare, fiecare pe care îl auzi, că acasă la el e aşà, că e pe dincolo, că are stare, că e bogat, că are moşie, că are case, că are şi pe dracii să-i ia, te miri ce n'are, şi când colo, ia, nişte calici.

— Eu n'am nimic, madam Popovici, abià de aveam unde dormì.

Ia, aşà îmi place mie omul, să spue adevărul.

Aşà's unii, lăudăroşi.

Lăudăroşi ca muntenii aiştiia!...

Aşà. madam Popovici, să scuturi niţel prin casă...

— Cum de nu... Să-l ia dracu pe Constantinescu... Şi cum spui mata atunci, dela întâi ale luni...

O sută optzeci.

Aşà îmi place mie omul, să am cu cine mă înţelge

— Şi mie tot aşà.

— Poţi să stai la mine şi doi-trei ani; nu te supără nimeni cu nimic, eu nu sunt din acelea cari...

— Dar nu te cunosc eu...

— Şi o să te mai rog cevà, dumneavoastră mai repede aflaţi ca noi, nişte ulei de floarea soarelui, dacă cumvà găseşti,. Dumneavoastră bărbaţii...

— Da, madam Popovici, trei, patru kilograme, nu e lucru mare.

— Par'că spuneai mata de nişte brânză, sau mi s'a părut?...

— ?...

... dacă ai puteà, o kilă măcar. Ce vremuri!... să nu

poci găsi nimic, dacă nu te rogi de cinevà; în piaţă nu e nici de un leac, am vrut să cumpăr şi...

— Bine, madam Popovici, un chilogram, două, nu e cine ştie ce; şi altcevà?...

— Aoleo!... nişte orez şi zahàr, n'am să-mi fac nici un ciai măcar...

— Bine, bine, trei patru kilograme.

— Aşà mă rog matale.

Nu mai să nu uiţi să mă scapi de gândaci.

— Ia, acuma chiar...

— La revedere!

— La revedere!

— „De treabă om"!... şi madam Popovici se apucă de scuturat.

Ingropare.

Ingropare.

Martie... Burniță a ploaie; frig și umezeală; străzile toate noroioase. Cerul învăluit în nouri fumurii, par'căsta să cază din înălțimi.

Cimitirul pustiu altădată, forfotià de soldați cu casmale și târnăcoape; păreà un șantier unde brațele mulțimii se străduiau să dea nouă viață uzinei mari, pe porțile căreia vor intrà miile de muncitori, ca albinele într'un stup, pentru a da lumii, noui surse de câștig, de viață fericită.

Șanțuri lungi fără de sfârșit, — late și adânci cât un stat de om, — se durau în pământul clisos în care un străin ar fi înțeles că se va așezà, piatră lângă piatră, zidind temelia trainică — ce nu se va surpà niciodată, — a casei care trebuià să dea viață la milioane de oameni, căci uzina trebuià să fie mare, mare cât toată suflarea românească să încapă în ea... Și loviau târnăcoapele, și săpau casmalele pământul, întorcând brazdă, lângă brazdă, șanț lângă șanț.

Burniță mereu și brațele slăbite ale soldaților, de-o muncă ce păreà că nu mai are sfârșit, nu stau în odihnă, decât în clipa în care degetele lor groase ce tremurau, suceau o țigare... Tăcuți, fără să cânte, fără să fluere și fără să vorbească între ei, cum se obișnuește în timpul muncii, săpau, săpau înainte...

De jur împrejur, pădurea de cruci, care se încurca unele cu altele, împestrița locul cu linii; și cum liniștea plutià pe undevà în aproape, păreà că morții toți, lăsase vecinicia și ieșise la muncă.

Printre crăcile uscate și răsfirate ale pomilor, vântul și ploaia se înfrățeau într'un sfârâit ușor ce-l făceau picurii de apă lovind în coaja uscată a pomilor, sgomot surd asemuitor candelei ce-și sfârșește uleiul, în clipa în care sâmburele de lumină crește și descrește, ca ochiul de buhă ce dormitează pe urechea clopotului, sub bolta turlei.

Pretutindeni pământul erà numai mușuroae, de par'că toate cârtițele din lume scurma se țărâna.

Cruci de piatră albă, cruci de piatră neagră, cruci de lemn, toate laolaltă, în tot cuprinsul cât puteà vedea ochiul în ceața deasă, păreau o lume necăjită ce-și ridicà brațele în slavă, cerșind mângâierea care nu stà să vie · liniștea turburată.

Biserica mică, pustie, cu ușile larg deschise, își topià vârful turlei în ceață de par'că se pierdeà în adâncul necunoscut al slavei.

Un orăcăit sgomotos, și uruitul greoiu al unui camion-automobil, huià, ca într'o tainiță, strecurându-se pe aleele întortochiate, strâmte sau largi, săltându-și prin hopuri hărabaia mare acoperită cu pânză, încetinindu-și mersul, ca o broască țestoasă uriașă ce se târà în adâncul pământului; răbufnì puțin și se oprì lângă șanțul lung al sutelor de muncitori...

Patru oameni înfășurați în mantale lungi albe, murdare de noroiu și de pete sau scursori de sânge, grăbiți, ca cei cu treburi multe. Iși legară în josul mânecii, mantalei niște cercuri de gumă sau de piele, ca două brățări căzute de pe braț. In jurul gâtului, până sub bărbie și pe ceafă, un alt cerc ce le strângeà gulerul halatului pe sub care nici vântul n'ar fi putut intrà.

Coviltirul de pânză ce acoperià camiónul, a fost dat la o parte, lăsând să se vază trupurile omeneşti — goale de vesminte — aşezate ca lemnele în stânjen, — ale exantematicilor.

Traşi de mâini, de cap sau de picioare, trup cu trup, au fost daţi jos ; apoi câte unul, tot aşà, de cap şi de picioare puşi pe un brancard de pânză la capetele căruia se găseau alţi doi din cei cu halatele albe, murdare de noroiu şi de pete sau scursori de sânge...

„Unu, doi, trei..." şi după ce legănau în lături, de două ori patul, aruncau în largul şanţului hoiturile celor mulţi ce trebuiau să cimenteze temelia mare a uzinei unde toată suflarea românească trebuià să trăiască laolaltă...

... Şi-atunci oamenii ceia în halatele lor lungi, păreau ca patru zidari, pricepuţi sau nepricepuţi, ce aşezau cărămidă lângă cărămidă, umplând golul săpat de mâinile celor tăcuţi şi trişti.

Mai departe casmalele şi târnăcoapele săpau, săpau la şanţul lung ce nu se mai isprăvià, lat şi adânc de un stat de om.

Cu faţa în sus, cu faţa în jos, pe o latură sau pe alta, morţii se înşirau ugul lângă altul, iar deasupra lor, un popă bătrân ca veşnicia, cădelniţă îngânând o rugăciune ştearsă, ţinut de o mână de un soldat, să nu cadă pe povârnişul lunecos al pământului proaspăt săpat.

Pe trupurile goale de vesminte ale exantematicilor, cădeau bulgării de pământ îngreuiaţi de ploaia ce se cernià măruntă şi deasă, ca şi cum un războiu imens, — din slavă până în pământ — îşi ţeseà firele subţiri, nevăzute, ale veşniciei.

O execuţie

O execuţie.

In dosul cazărmilor, la Copou, un careu mare, pe trei laturi încercuit de lume multă, curioasă, de tot felul. Femei bărbaţi copii, militari..., tot ce Iaşul adăpostià pe vremea refugiului.

La orele nouă, erà hotărîtă executarea trădătorului condamnat la moarte, Vasile Istrate Leonte.

Se îmbulzià lumea, claie peste grămadă, dornică să asiste la un spectacol unic, ce se dădeà în aer liber și unde regisorul nu luase nici o altă măsură decât înșiruirea, în lungul şi latul careului, pe trei feţe, a câtorva zeci de soldaţi cu armele la umăr, ţinând între ei o sfoară ce făceà linia de despărţire între lumea de dinafară şi cea din lăuntru a careului, unde trebuià să înceapă și să se sfârșească actul nevăzut încă de miile de curioşi.

Un asasinat, un împușcat, un spânzurat, — într'un boschet de grădină, sau în încăperea unei odăi sărace sau bogate, erau fapte știute de toţi, și încă așà de bine, de parcă fiecare dintre privitorii de față ar fi cunoscut clipele exact antemergătoare sinuciderii ; nimeni însă nu văzuse o execuţie, un ceremonial de asasinat în faţa a mii de oameni spectatori, ce așteaptă pe pelusă, ca şi la cursele de cai

ieşirea primului învingător, care în această ocazie trebuià să fie un învins.

Grupe, grupe, încă dela șapte dimineaţa, se adunaseră în jurul locului unde aveà să se desfăşure drama.

Funcţionari, cocote, femei cinstite..., o lume ce se plic tisià grozav în zilele de grea încercare ale războiului. Bo gătaşi bătrâni şi tineri, trântori ai unei vieţi de rafinerii și curiozităţi ce li istovià nervii, dormitând de câte ori cetiau acelaş şi acelaş „Comunicat oficial", unde schim burile de foc erau de ambele părţi ale Siretului, banale, monotone, de parcă zi cu zi se durà zidul de despărţire ce rupeà acelaş pământ în două stăpâniri deosebite.

Erau şi năcăjiţi ai soartei, ce bătătoriau străzile ora şului fără de niciun scop, fără de nicio ţintă, străini înne caţi în lipsuri, singurii cari visau o întoarcere acasă mai grăbită.

Toţi se adunaseră pe câmpul cel întins, sub albastrul cerului luminat de razele soarelui ce se ridică în urma unui nor negru ce acoperià toată zarea răsăritului. Toţi cătau o etapă, în mijlocul unei vieţi aceleași, de toate zilele.

Intr'un grup, trei cocoane, criteriul judecăţilor sau al prejudecăţilor, cu umbreluţele deschise, săltându-se pe vârful picioarelor, când şi când; cu ochii pierduţi spre mijlocul careului, vorbiau între ele, aplecându-se una spre alta, legănându-se ca raţele leșești, așà după cum valul mulţimii le împresurà.

De o parte, o doamnă elegantă, îmbrăcată ca la o pre mieră de teatru, — dată în beneficiu, — cu capul plecat, păreà foarte preocupată în a-și desemnà, cu vârful um breluței, forma pantofului — tot așà de elegant, — mutând piciorul din loc în loc, lăsând în urmă o serie de urme con turate, poate tot atâtea, câte gânduri îi trecuseră prin

minte în clipele de așteptare. Cine știe dacă nu o aduses acolo o altă execuție, mai puternică decât aceia a unui condamnat...

„A ucide un om, nu înseamnă nimic, a ucide un suflet, e grozav".

Mândră ca statuia unei dreptăți imaginare, ridică capul înțepând cu umbrela vârful urmei de pantof; privià înapoi, spre oraș, de unde trăsurile și automobilele cărau spectatorii de gală.

Lumea toată se frământă de așteptare, lăsând greutatea cropului când pe un picior, când pe altul. Miile de ochi cătau în spre fundul careului, unde un stâlp izolat, un stâlp ca atâția alții susținători de garduri, prinsese atenția mulțimii într'o încordare nervoasă, asemeni unui giuvaer de preț în fața unei femei făgăduite, asemenea unui miragiu îndepărtat, ce abia cu ochii minții se întrezărește într'un viitor învolburat de nădejdi și de pretenții, o ideie pentru a cărei izbândire se topesc energiile ca fulgii de nea în primăva ă.

Valuri, valuri lovià mulțimea în coastă, rămâind locului ca pulberea de fier prinsă în puterea unui magnet uriaș.

In aer plutià ceva din lumea necunoscutului. Vremea trecea anevoie de greu; fiece minută părea ceasuri grele

„— O trăsură!..."

Și cuvântul se repetă de mii de ori; ochii lăsară pentru o clipă stâlpul din fund ca să întâmpine mersul cailor ce trebuiau să aducă pe condamnat. Noul venit, însă, erà un militar, membru al Curții Marțiale, sau cine știe ce autoritate din lumea acelora ce trebuiau să joace piesa, în care personagiul esențial, trebuie să moară așà cum nu murise niciun erou de scenă. In locul cortinei ce trebuià să se coboare în lumina rampei, încheind spectacolul, aici, în aer liber, trebuià să se vânture țărâna cu cele două lopeți, așe-

zate lângă muşuroiul de pământ, în spatele stâlpului de care condamnatul trebuià să-şi lege făptura cu umbra veciniciei.

Intr'un grup, câţiva cetăţeni, discutau gravitatea ca zului de trădare, amestecând aproape la tot cuvântul în jurături surugieşti la adresa aceluia ce trebuià să moară în faţa lor.

— Şi nu numai ăsta, domnule, dar mai sunt şi alţii... Şi aici vorbitorul, un om scund, cu ochii bulbucaţi, încredinţà, pe şoptite, câteva cuvinte ascultătorilor, pe feţele cărora se cetià vădit surpirnderea.

— Ei taci !...

— Să fie adevărat ?...

Când vă spun eu...

De aceea am pierdut ţara...

Mai departe, trei cocote, cu zâmbetul pe buze, şi fără de nici o judecată în cap, vorbiau, mai mult zâmbind şi râzând, uitându-se când în dreapta, când în stânga, întâlnind din ochi cunoştinţe vechi sau noi.

Uite şi pe Alecu...

L-am văzut, e cu nevastă-sa.

Şi Grigore... Vai, uite şi pe Nunucă... Toţi au venit, toţi.

Săracul, mi-e milă.

De cine ?...

De Leonte, de condamnat ; l am cunoscut...

Ei !...

Drăguţ, tânăr, manierat şi foarte bun... cred că...

Lumea începù iar a se frământà. Un ploton de soldaţil se oprì în mijlocul careului, un sublocotenent tânăr sta pe margine.

Colonelul B., comandantul pieţei, maiorul X., comisar regal, şi mulţi alţii şi-au făcut apariţia.

Se apropià vremea, neastâmpărul creşteà: fiecine se uità la ceas, numărând minutele.

— Nouă, și încă nimic...

Pentru unii erà un câne, poate mai puţin chiar; pentru unele un om, iar pentru cei mulţi, un motiv de desfășurare a ceva necunoscut.

Bestia se trezise în toată mulţimea aceia. Erà vinovat, nu erà, trebuià să-l omoare, dacă nu pe el, pe oricine altul, pentru asta venise fiecare. Nu erà nici judecata, nici sentimentul, nici fapta grea sau ușoară a vinovatului; erà setea nepotolită pentru o clipă de satisfacţie. Spectacolui trebuià să se înceapă şi să se sfârșească. Nicio altă preo ocupare nu puteà sustrage omul bestiei.

De dincolo de oraș, dealul Răpedea, ca un uriaş, ridicase capul, să vadă cum se frământă o lume pentru nimic, gâdilindu-și simţurile cu moartea unui ticălos, când de atâta vreme muriau cu zecile de mii oameni de treabă, apărătorii ţării, cei de prin tranşee, fără ca nimeni să-şi întrerupă o singură clipă gândul din toropeala în car parcă-i așezase adăpostul, faţă de furtuna ce sta să năruie cerul.

Din nou ochii mulţimii se desprinseră după stâlp, îndreptându-se spre grupul oficialităţii, în mijlocul căreia se oprise automobilul-dubă al închisoarii.

Un preot cu patrafirul pe după gât cobori de lângă șofeu.

Liniște se făcù, de parcă tot câmpul se pustiise; nicio șoaptă, și respirația parcă se oprise în piepturile celor mulţi ce nu-și mai simțiau oboseala de atâta așteptare, iar, când coborî comandantul din cosciugul acela pe roate, prea mare pentru trupu i slăbănogit, -ăsuflă mulțimea înt 'un „uite-l.. !" — repetat de toţi, ca o numărătoare înti'un rând de soldați.

Intre doi ofiţeri conducători, având înainte și în urmă câte un soldat cu arma în mână, așteptatul, după ce schimbă

câteva cuvinte în treacăt cu preotul, se îndreptă spre stâlpul din fundul careului ca spre un prieten ce-i întindeà braţe lungi întru întâmpinare. Totuşi, dragostea aceasta a veşniciei, îl înfiorà, căci abia de îşi mişcà picioarele.

— Prea umblă încet .

Prea întârzie..

Se frământà lumea, se frământà mereu.

Comisarul regal i-a cetit sentinţa, ale cărei ultime cuvinte, seci ca tăişul de sabie, spuneà : *„se condamnă la moarte"*.

Miile de ochi îşi afiseră ţinta care, în paşi greoi, înaintà, spre stâlp.

In mintea lui înfierbântată, îşi aduceà aminte, poate, de cărţile cetite, sau de scene cinematografice, unde, în clipa ultimă, un călăreţ vine, făcându-şi calul spume, să oprească execuţia. Fruntea i se brobonase de sudoare, şi ochii i se făcură tot mai tulburi, tot mai lipsiţi de viaţă... Nu mai vedeà nimic înainte decât stâlpul, stâlpul care crescuse enorm în faţa ochilor lui, împiedecându-l de a mai puteà vedeà ceva.

Când litera legii nu-i mai putù sluji la nimic, a încercat mila : făcuse cerere de graţiere, şi, acum, în ultimele clipe de viaţă, nădăjduià încă.

Ochii îi lăcrimau, obosiţi, ca şi cum nopţi şi zile în şir ar fi cetit pe o carte cu litera măruntă o poveste ce nu mai aveà sfârşit ; pleoapele se îngreuiau şi, prin sita genelor, stâlpul prindeà forme tot mai ciudate, tot mai bizare... Lemnul acela necioplit, strâmb, luà forma unei himere în chip de femeie decapitată care se întindeà, ispitindu-l, cu trupu-i leneş, în mişcări sensuale, deschizând braţe lungi şi osoase din cele două lopeţi de lângă muşunoiul de pământ, şi, lascive, braţele se întindeau tot mai mult, până ce i se părură doi şerpi cu capetele mari, turtite...

Şi, iar, stâlpul creşteà, schimbându-se în fel şi chipuri, până ce pierì, lăsând în locu-i un ariciu uriaş, ce-şi înfoiase ghimpii, căscând o gură pătrată, mare cât o groapă, şi galbenă ca lutul oalelor.

A încercat să se oprească, furând vieţii câtevà clipe de întârziere, a vrut să spună un cuvânt însoţitorilor, însă acolo nu erau urechi pentru el; ofiţerii făcură un gest nedesluşit, unul cu mâna, celălalt cu capul, şi mergând înainte, le urmă el.

Frecându-se la ochi, căscându-i mari, să-i piară arătările din faţă, se clătinà ca frunza. Se oprì locului, ca sub povara unei greutăţi, respirând adânc, ca şi cum ar fi vrut să soarbă viaţa toată, în preajma morţii...

Să isprăvească odată!...

Mulţimea se frământà...

Se oprì din nou, iar vorbì cevà, şi iar aceleaşi gesturi îl purtau înainte.

Erà ca la douăzeci de paşi, cu capul plecat ca şi cum ar fi stat gata să-i pice. Mergeà tot mai încet, nu mai vedeà nimic decât un întunerec ce se tot îngroşà. In clipele acelea ar fi vrut ca drumul până la stâlp să fie o şosea lungă, lungă, al cărei sfârşit să nu-l vază, de şi sfârşitul ar fi fost acelaşi.

L'au oprit: stâlpul îi sta în faţă. Cerù voia de fumà o ţigare; erau ultimele clipe ce le mai puteà furà vieţii. Fumà leneş, aşà cum poate fusmae în nopţile lui de visuri... Îi căzù ţigara, o călcă cu piciorul, s'apropie de lemn, şi de jos în sus, dela picioare, un soldat începù a-i şerpuì o frânghie, până pe supt braţe. Şi-a scos pălăria, şi a aruncat-o.

O comandă scurtă a sublocotenentului făcù plutonul să-şi zângăne armele. In clipa aceea, mulţi dintre cei ce stătuseră ceasuri întregi, nerăbădtori să vadă sfârşitul,

şi-au acoperit ochii cu mâinile, alţii şi-au întors faţa, astupându-şi urechile, aşteptând clipa hotărîtoare.

La comanda : „foc" condamnatul, care refuzase să i se lege ochii, cu dreapta larg deschisă, strigă : „Trăiască România Ma...".

Douăsprezece gloanţe însă-i curmară cuvântul, făcând să-i fluture mâna, ca o treanţă aninată de un copac.

O a doua salvă lovì trupul condamnatului, şi capul îi aninà în jos, ca o cireaşă pârguită.

„— Huooo !..."

Se răzbunase mulţimea.

Miniatura morţii.

Miniatura morții.

Pe „Lăpușneanu" lume multă... du-te vino al oamenilor strecurându-se unii pe lângă altii în sus și în jos păreà o pânză împestrițată în toate culorile pe sub care vălătuci, rotunzi se învârtiau mișcând-o în toate chipurile, asemeni decorului teatrului de provincie pe sub care lemne așezate de mai înainte, se învârtesc mișcând o pânză colorată ce trebuie să dea impresia unor valuri ce se rostogolesc la infinit.

O mare.

Un viermar.

Unii grăbiți, alții mai puțin, bătătoresc zăpada pe asfaltul străzei.

Pe lângă trotuare, de o parte și de alta a drumului, diguri ce trebuià să oprească puhoiul.

Cucoane în paltoane de astrahan, domni în blănuri scumpe, femei înfășurate în șaluri, cu capete îmbrobodite, oameni cu trențe de paltoane pe ei, sau numai cu mâinile înghesuite în buzunarele pantalonilor cu pălării îndesate pe ochi, încovoiați mai mult fugind decât umblând; haine soldățești, sumane grele, decolteuri, de cucoane cu piepții albăstriți de frig...

Totul se mişcà, ferbeà într'un neastâmpăr ca un vier mar în razele soarelui.

In dreptul bisericei Banu, unul dintre cei mulţi cu ghetele rupte, încovoiat de spate, se oprì o clipă, puse mâna pe sub gât şi aruncă cevà jos.

In faţa lui două cucoane gata să se împiedece de el văzând gestul îl ocoliră privind înspăimântate la omul care a doua zi puteà să fie un exantematic.

Şi amândouă îşi întâlniră privirile.

Dobitocul...

Nu înţeleg cum poate fi cinevà atât de nesimţitor !..

Grozav, *ma chere* şi nu-şi dau seama că indolenţa asta poate să-i...

- Nu se curăţă...

Nu se spală.

Şi amândouă, în acelaş timp..

— Imbecilii !...

Işi urmară drumul, ocolind la tot pasul pe cei presupuşi a fi crescătorii lighioanelor cu pricina, vorbind mereu de starea de înapoiere a poporului noastru care etc... etc... până ce au ajuns la „Tufli" de unde se despărţiră, după ce s'au uitat una la alta prin melcii astrahanului, să nu cumva să ducă cu ele miniatura morţei.

Una a plecat spre Păcurari în jos, cealaltă cu un triunghiu de piept învineţit ce se vedeà pe lângă blana lăsată să-i anine, într'o poză potrivită în faţa oglinzii, rămase locului.

Se uită în dreapta, se uită în stânga, ca şi cum nici că-i păsà de uscăciunea frigului, făcându-se că-şi aranjează nu ştiu ce pe lângă deschizătura hainei, după ce îşi scoase mănuşa băgă mâna spre piept, mişcă puţin se oprì şi scoţând mâna cu două degete împreunate, făcù acelaş gest pe care îl văzù la imbecilul cu gehetele rupte însă cu mai multă

eleganță. Își netezi blana ce-i cădeà pe după gât se mai uită în dreapta și în stânga ca și cum ar fi așteptat vreo trăsură și o luă în sus spre Copou, se mai uită odată pe triunghiul pielei învinețite și pentru a doua oară mâna desmânușată făcù aceeași mișcare.

„Grozav mașer !... „Imbecilii !...“.

23 Novembre 1916.

23 Novembre 1916.

Intr'o seară târzie de Noemvrie, din pricina deselor vizite nocturne ale Zeppelinelor, străzile se pustiiră şi întunecate cum erau, lipsite de lumina felinarelor, păreau galerii subterane, pe care abià se puteau desluşi, la câţivà paşi frunzele rărite ale plopilor ce străjuiesc Bulevardul Nea, târnării, foşnià sec în bătaia vântului rece, aducător par'că de zăpadă.

Intr'o seară de Noemvrie, am plecat din Bucureşti, cu nu ştiu al câtelea tren de evacuare.

După zece zile, dimineaţa, pe la cinci ceasuri, cu un copil în braţe şi altul pe de lături, împreună cu nevasta, urmaţi de un om, necăjit şi el, cu bocceaua în spinare, ducându-ne tot avutul ce- laveam, grăbiţi, afară din cale grăbiţi, să nu pierdem trenul care nu ştiam când pleacă, ne îndreptam spre gară. După toate chibzuinţele făcute, nevastă-mea credeà că e mai bine să se întoarcă acasă, şi, cum în vremea aceea a fi umblat cu trenul, erà egal cu a face o călătorie fără destinaţie, căci nu se puteà şti nici unde şi nici când vei ajunge, trebuià să-mi însoţesc copiii şi femeia până acasă, de unde cu zece zile mai înainte, seara târziu, tot aşà de grăbiţi, luasem drumul refugiului.

Gara ticsită de lume. Lume multă, zăpăceală și mai multă, și trenuri de loc...

— La câte pleacă trenul spre București?

— Nu se știe.

— Bine, dar...

— Și de ce asta?

— De ce?... Hm!...

Peronul gării tot erà o magazie de mărfuri, lăzi peste lăzi, legături, geamantane, saci, și... Ruși, Ruși bărboși și mustăcioși, cu ochii mici, cu fețele roșii și nasurile turtite, de par'că toți și-l striviseră; cu desagi la spinare, cu mâinile în buzunarele mantalei, cu căciulile îndesate pe ochi, așteptau. Arme lungi, însulițate, erau răzimate de zidul gărei și de lăzile înșirate una peste alta. Pe lungul peronului, trei sentinele, tot rusești, se plimbau în dreapta și în stânga, făcând de gardă, plictisiți fiecare de pierderea de vreme, fără folos, de aceea aveau grijă, să treacă cu schimbul în sala de așteptare, unde legau vorba cu cine știe ce camarad de prin văile Uralilor, sau stepele Volgei, sau gubernia Arhanghelscului, și de nu vorbiau apoi, răzimați cu spatele de vreun stâlp sau perete, căscau lung lăcrămându-le ochii.

Ghemuiți unul lângă altul, pe legături sau lăzi, fiecare pe ce aveà, stam, amorțindu-ne picioarele și istovindu-ne de nerăbdare. Fluerau trenurile, se miscau vageanele pe linie, însă niciun tren nu sosia, și doar erâ așteptat. Intârzierile nu mai erau de minute, nici de ceasuri, ci de zile.. De multe ori de la o stație la alta auziam, se făceau și câte două zile..

Așteptam, trebuià să vie, și mai hotărît, trebuià să plece spre București.

Un Rus mare, și lăbărțat, ca și țara lor, adormise pe aceeași legătură pe care abià de mai stam, și, greu și mare cum erà, tot plecându-și capul înainte, câte puțin, câte

puţin, ajunse de şi-l rezemă de umerii mei, de unde nu-l mai puteam îndepărtà până ce a trebuit să mă rog de un altul, şi acesta cu o mână grea, să-l bată pe umeri, deşteptându-l... De partea cealaltă, un altul mă tot împingeà cătând să-şi facă facă căpătâiul mai bun somnului. Pe ceafă şi pe picioare mă mâncà, de par'că âş fi fost râiat.

Ceasul treceà mişcându-şi limbile una după alta şi, cu toate fluerile stridente şi răbufnirile răguşite ale maşinelor, nu venià nici un tren şi nu plecà nici unul.

— Domnule Şef, când pleacă trenul spre Bucureşti?..

— Nu ştiu, domnule.

— Cum, dumneata, şeful gării şi nu ştii?!...

— Eu, şeful gării...

— Bine dar...

Fără să-mi mai răspunză, omul cu şapca roşie, cusută cu flori de fir, se îndepărtà strigând hamalilor şi făcând cu mâna spre capătul celălalt al peronului. cine ştie cărui funcţionar.

Cu toţii se mişcau ca furnicile în mijlobul lumei acestea, şi niciunul nu-şi găseà locul. Erà un du-te vino fără de nici un rost, fără de niciun căpătâiu.

In sala de aşteptare, miros greu, miros de grajd şi tăbăcărie. Geamurile ferestrelor, începuseră a se aburì de nu se mai vedeà afară. Fum de tutun, huiet ca de larvă, scuipat, boarfe şi Ruşi.

Amândoi copiii obosiţi, adormise pe o canapea, rezemaţi cu capul de pieptul nevestei, se făcuse ceasul două după prânz, şi noi, pironiţi locului aşteptam trenul care trebuià să vie şi să plece şi care întârzià fără de măsură.

Ghemuit, cu capul în mâini, cu ochi în fără de gânduri, asemenea unei figuri cioplite în lemn ce ar reprezentà cine ştie ce zeitate pagină, în faţa mea sta un Rus, scuipând printre dinţi şi fumând ţigara. Alături, un altul, desfăcuse o cutie de conserve şi mâncà, mişcându-şi fălcile, arun-

când ochii când într'o parte când în alta, asemenea unui câine ce tot își apără bucățica, mârâind de câte ori crede că un altul e pe aproape să i-o fure.

Ușa dela sală se deschideà și se închideà, unii intrau alții ieșiau... Un ofițer român băgă capul pe geamul spart al ușii, se uită în lungul sălii, strâmbând din nas, cu fața puțin congestionată, ca și cum și-ar fi ținut răsuflarea, să nu aspire aerul infect ce plutià pe deasupra capetelor celor mulți și peste legăturile de boarfe ce se întindeau până în mijlocul sălii, că de abià de se puteà trece printre ele, pășind.

O mașină gâfâià pe peron, mișcându-și greutatea, fluierând și împroșcând aburii, ca o femeie beată scăpată din cârciumă, ce cântă, ocărăște și râde singură, în mijlocul drumului.

Ceas după ceas, trece, și noi stăm locului; niciun tren nu plecase, nici măcar cu altă direcție, să se fi golit măcar sala, nu... Intrebăm pe un rus când pleacă, și nici el nu știà, mai degrabă m'ar fi întrebat el pe mine. Imi vorbià de *Baco*... prin intermediul altuia ce știà puțină românească aflai că stau de două zile în gară și așteaptă să-i pornească spre Bacău, dar când? nu știau nici ei, cum nu știam nici eu, când vom plecà. Tăcuiu...

In fața minții mi se înșirà un tren lung și greu, în care eram și eu cu ai mei, și care tăià câmpurile și dealurile, într'o goană nebună, alunecând pe liniile împărechiate, se pierdeau în zare, lăsând în urmă-i nouri albi de aburi și nouri negri de fum, stropiți cu scântei luminoase ce săltau furate de vânt, ca licuricii în noapte... Și, iar, același tren, același vagon, pe același drum trebuià să ne ducă înapoi.

Pentru nimic în lume n'ași fi rămas mărturie, nici a urii alor mei, și a tuturor celor ce trebuià să îndure umilința stăpânirii străine, și nici a lor, a dușmanilor noștri,

cari, îngâmfaţi şi încrezuţi în puterea războinică, ar fi primit cu dispreţ sutele de mii de suflete îndurerate şi totuşi mândre de credinţa lor, simbol de viaţă...

Şi, tot aşà, trăind imagini şi clipe închipuite, acoperiau cu capătul paltonului meu picioarele pruncilor ce dormiau trudiţi şi fără de aer.

Dela o vreme nu mai gândiam nimic, mă uitam în ochii traşi ai mamei copiilor mei, şi ea se uità la mine, poate tot aşà de fără de gânduri. Nu ne mai spuneam nimica, neavând ce să ne mai spunem; prea de multe ori ne întrebasem de plecarea trenului.

Mă sculaiu, mă strecuraiu printre movilele de oamenii şi de lucruri, şi eşii afară, printre aceeaşi mulţime ce aşteptà ca şi mine de dimineaţă, din seara trecută, sau poate şi mai de mult.

Priviiu pe o fereastră înnăuntru, sub ceasul de pe peron, pe care minutarul săriă din clipă în clipă, gonind oră după oră, şi care arătà şase; se întunecase aproape. Innăuntru văzuiu fierbere, neastâmpăr, ceva ce stăpânise toată ziua mulţimea amploiaţilor. Aparatele telegrafice ţăcăneau, sunau soneriile, şi pe feţele lor, — celor dela aparate, — se desluşià o impacientare, cevà tăinuit şi totuşi destul de cunoscut între ei. Pe semne aparatele, nu lucrau bine, erau defectuoase, căci se schimbau între ei, se uitau lung unul la altul, apoi, iar, se ridicau, şoptiau câte ceva, vorbiau şi tare, şi totuşi nu se puteau înţelege nimic alta decât ca o zăpăceală ce cuprinsese minţile unor nenorociţi istoviţi de muncă.

Intorseiu capul, în faţa mea, făcând semne, dând porunci de împlinit, — celor mai mici, — stăpânul şepcii roşii îmi apărù din nou şi, cu el, şi vrerea de a şti ce facem când, etc., etc.

Când mergem, domnule?...

Nu ştiu, domnule, nu ştiu: ţi-am mai spus..

— Domnule, spune hotărît de e sau nu tren, mi se îmbolnăvesc copiii ; spune-mi ca să ştiu să mă întorc : e seară..

— Nu mai e niciun tren, d-ta nu vezi?... nu înţelegi?..

Imi luaiu nevasta şi copiii, târînd după mine aceiaşi legătură de care nu mă puteam despărţi, şi mă urcaiu în tramvai, să ne întoarcem, poate la gazdă, poate la hotel. Mintea mea nu mai puteà judecà nimic parcă-şi fi fost bătut toată ziua, şi, atunci, îmi dăduse drumul... In faţa minţii nimic, nici o ideie de care să mă pot aninà. Pe drumuri, lume multă, imensă, ca o revărsare de ape ce vuià necontenit.

Frig, umed, burniţà a ploaie. Prin mulţime, copiii uliţelor strigau numele gazetelor, cu „comunicatul oficial" Nepăsător, ca şi cum atunci aş fi picat din lună, mă uitam fără să văd şi fără să înţeleg nimic din ceeace alţii ştiau

La prima staţie, o cocoană, slabă, uscată, îmbrăcată într'o manta de astrahan, se urcă în vagon, ţinând în mâni o gazetă, larg deschisă, se aşeză lângă mine.

Mi-aruncaiu privirea pe literele mici ale comunicatului şi cetiiu... din 23 Noemvre :

„Trupele noastre s'au retras imediat la Est de Bucureşti..."

Am cerut ziarul, am cetit din nou, şi... am început a plânge. Abia atunci înţelesesem, că Bucureştiul — oricât de vremelnic — s'a dus, şi că în clipa aceia inima ţării, dăduse tot ceeace mai puteà dà pe lângă celelalte jertfe.

„Ausvais".

„Ausvaiș"

— Ei!... ce-ai făcut?

— Ia pe dracu... mă poartă cu vorba de două luni... Ba azi, ba mâine, ba peste opt zile, ca pe urmă să-mi spună ca să viu peste alte opt zile... Imi vine, domnule, îmi vine să le ies în cale și să-i trântesc până i-o luà dracu'... două luni, bre!... două luni, în care timp am făcut vreo cinci petiții. Acasă nevasta și fetele îmi scot sufletul că nu mă interesez și acì mă amână, la început o zi pe alta, până ce-mi află de rost și apoi din opt în opt zile ca să-mi spuie că „Comandatura n'a trimis încă ausvaisui". Of!... Adame, Adame!... și cetățeanul spirean al Bucureștilor trase o înjurătură din care n'a lipsit niciun sfânt și nici Machenzen.

— O văzurăm și pe-asta, — în țară la tine...

— E!... zice că-i politică... Păi să poftească să mai sufle.. Or venì ele timpurile normale, or venì ei la vot... domnii ăștia... și las', las' pe mine.

— O să-i trimiți după ausvais.

— Ba nu... Păi bine, nenișorule, înțelegeam și eu, de, și ca mine toată lumea, ai făcut pace, ai semnat-o, ai luat ce-ai vrut și ce n'ai vrut — căci, fie vorba între noi, eu cred că nici n'a cerut nemții cât le-am dat noi — și pe

urmă să ne mai puie și pașaport, decât că i-a schimbat numele pe nemțește... Fotografie, naționalitate, vârstă, ce meserie...

— Ai dreptate, nene Ilie...

— Păi... decât că în loc să avem granița la Predeal, ne-a pus-o la Mărășești... Auzi-să nu mai pot eu să mă duc acasă să-mi văd de treburi. Mi-a scris băiatul, ginere-miu — Și omul nostru scoase din buzunarul hainei o scrisoare și începu a cetì gesticulând și încruntând din sprâncene, împlinind rândurile cu câte o înjurătură... Auzi, auzi... „Avem în cartir cinci nemți, marfa din pră vălie au luat-o, vinùl l-au băut, pianul Miții l-a luat un unter ofițer", auzi, auzi, și nenea Iiie înjură, de făcù pe câțiva dintre cei ce așteptau în curtea ministerului pe la ușa ausvaiselor să se întoarcă...

— Păi bine, domnule, și pianul fetii, domnule, și pianul care mă costă două mii de lei, nou, nouț, îl cumpărasem dela Sfântul Gheorghe... E, și uite... și iar cercetă scri soarea... Chiriașii, niște ovrei, domnule, au plecat cu chiria neplătită... și caută cu ochii rândurile să mi le arate... Dar unde dracu', că nici nu mai știu, de necaz, și întoarse scrisoarea pe toate fețele...

— Ei lasă, lasă, mai ai puțină răbdare și...

— Păi eu nu zic tot așà, domnule, dar când mă gândesc la nevastă, ui-te că așà îmi vine... Acum, când plecaiu de acasă, mi-a spus s'o aștept acì, să nu mă mișc, vrea să vază și ea de nu cumva umblu cu mofturi, că dè, ce să fac, ca omul, s'o mai potolesc, i-am spus și eu : „Lasă, Lino, că n'o fi cine știe ce de-om mai sta și noi o săptă mână, o lună, două, că dè, slavă Domnului, cât a fost n'o să mai fie, ca omul am spus și eu, să-i dau curaj, și ea crede acum că eu umblu cu mofturi, și vrea să se con vingă așà e sau ba... Înțelegi dumneata, femeie, și Lina mea... adică ce să spun, are și ea dreptate, ba nu zău

Să vezi d-ta, i-am scris băiatului să-mi telegrafieze că a murit tuși-sa Dia, credeam că poate, poate... Ași, de unde... n'a fost chip...

— Te persecută norocul...

— Ce norocul, domnule, hoții ăștia de-aici și tâlharii ăia de acolo... păi eu... slavă Domnului, știà tot Epicolul că sunt contra nemțiior... Ii înjuram, domnule, îi înjuram, căci așà sunt eu, nu mi-a tors mama pe limbă, și-apoi ce, n'aveam dreptate? Hei !... și cred ei că cu asta au să mă schimbe. Ui-te, ăștia, băieții ăștia, funcționari de-aici, și mă știu și ei, de unde?... habar n'am, numai ce îmi spune, după ce se uită lung la mine;

— „Dumneata ești Ilie Deciu."

— Eu.

— „N'a venit încă..." Mă știe, domnule, mă știe ca pe un cal breaz. Mai auzii încă una... De, român sunt, și m'am dus și eu pe la consulatul aliaților noștri, să mai aflu vreo știre, să mai auz ce zice unul, ce zice altul, și auzii că stă nemții pe acolo și te fogotrafiază pă minut. Așà trebuie să fie și cu mine, m'o fi pozat fără să știu, și acum... Ei, nu mi-ar fi mie de nimica, dar femeia, domnule, femeia s'a făcut rea de nu-i mai pot sta în cale, nu-i mai pot intrà în voie...

— Ia uite-o, vorbii de lup și...

— La ce stai în curte?

— Păi nu spuseși ca să te aștept...

Ei, și fără mine nu puteai întrebà?

— Am întrebat eu, dar... tot n'a venit.

— Iși bat joc de tine; domnul Stamate spune că lui i-a venit, și el a făcut cererea în urma noastră.

— Cum, i-a venit lui Stamate?...

— Vezi bine... Dar de, omul mai trebuie să umble, să se intereseze, nu ca dumneata, să-mi stai degeaba p'aci

şi pe urmă să-mi spui la mofturi... Pe unde trebuie să intru? să mă duc eu, căci altfel nu ne mai urnim de-aici...

— Zici tu că i-a venit lui Stamate?...

— Vezi bine.

— Ptiu!... fir-ar al dracului de drac... Ia pe uşa aia.. stai că viu şi eu...

— Las' nu mai venì; haide Miţo. Şi printre rânduri, prin mulţime, cocoana Lina, cu sprâncenele încruntate, trăgând de mână pe domnişoara Miţa, îmbrâncindu-se, se pierdù în mulţime, şi, de-acolo, pe uşa strâmtă, înăuntru.

— Bună ziua, domnule.

— ?...

— Am venit după ausvaisul nostru, sunt două luni de când...

Un om mititel, îmbrăcat pe jumătate civil pe jumătate militar, chel, cu ochelarii pe vârful nasului, şi cu tocul după ureche, ridică capul dintr'un registru şi se uită lung la coana Lina.

— De două luni...

— Faceţi domneavoastră altă petiţie, alăturaţi fotografia şi...

— Păi am mai făcut-o.

— O aveţi la dumneavoastră?

— Nu, am dat-o aici.

— Bine, dar acum s'a schimbat, trebuie să faceţi alta, să o lăsaţi, şi, după opt zile, aveţi răspunsul.

- Dar...

— Poate s'o fi pierdut cea veche.

— Aşa-i, dar am mai dat vreo două...

- Cum vă cheamă?

- Lina...

— Linaaa... Şi omul cu tocul după ureche, începù să răsfoiască în registru.

— Acum două săptămâni...

— Daaa... Lina... lina... lin... nu e, cucoană, n'avem nicio Lină, iacă am căutat trei zile la rând... faceţi alta

— Bătu-m'ar norocul, nu Lina, domnule, caută Ilie

— Ilie?

— Da, Ilie.

Şi iar omul cu ochelari începù să răsfoiască, mormăind, pe urma degetului ce-l plimbà pe rândurile scrise: Ilieee.. Ilieee...

— Nici Ilie.

— Caută atunci... o fi făcut-o pe numele tău, Miţo.. da, caută, te rog, Miţa.

Plictisit şi solicitat de alţii, funcţionarul îi spuse:

— Doamnă, să aduci numărul.

— Ce număr?

— Numărul de înregistrare, al petiţiei.

— Poftim de vezi... A!... îşi aduse aminte, se duse la fereastra care erà deschisă şi chemă:

— Ilie!... Ilie!... n'auzi!...

— Auz, auz, cum nu, şi dete fuga la fereastră.

— Dă-mi numărul... l-oi fi pierdut, sigur, că dumneata...

— Ba nu, ba nu, şi scoase din buzunarul de sus al vestei un petecuţ de hârtie, — ţine ici...

Funcţionarul ridică din nou ochii şi recunoscând capul domnului Ilie, care cu un sfert de ceas înainte fusese în faţă-i, şi pe care începù a-l cunoaşte, din desele vizite ce i le făcéà pentru ausvais, spuse:

— Păi bine, domnule, la ce mă tot zăpăceşti, spusei odată că n'a venit.

— Ei, caută, te rog, în faţa mea, - se rugă frumos cocoana Lina, — poate că eu să am mai mult noroc.

— La ce să mai caut, iacă acì e numărul, Ilie, Miţa, Lina, merg la Bucureşti, strada Epicolului No. 3.

— Aşà, aşà...

N'a venit

— O să venim mâine...
— Peste opt zile.

Afară, domnul Ilie :
— Ei, văzuşi, Lino, văzuşi?
— Lasă-mă în pace, dacă veniam eu din capul locului, isprăveam până acuma, dar dumneata...
— Ştii ce, Lino, mâine să faci tu o petiţie, şi pă mine să mă treci ca băiatul tău, că dè, mă gândii eu, poate că pe mine să aibă ceva pică. Nu văzuşi cum mă ştià.. Ilie, Epicol, numărul trei... şi apăsă pe număr : trei... să faci tu una pe adresa ţaţii Tinchi.
— Zici tu că e bine?
— Bine, Lino, bine, trebuie să umblăm aşà cu şuruburi, altfel nu mai plecăm acasă.
— Să facem Ilie.
Şi domnul Ilie îşi frecă mâinile de bucurie că, cu toată şmecheria lor, tot el o să-i tragă pe sfoară.

Ca la panopticum.

Ca la panopticum.

Pe jos, pe scândurile goale, înșirați unul lângă altul, având drept zestre un sac ce servià de pernă și garderobă unde își țineau schimburile, — haine, dacă aveau —, și vreo pereche de ghete, mai rupte sau mai bune decât acelea cu care erau încălțați; cu paltonul mototolit așezat peste cizme, toți dormiau cu capul la perete.

Pe vremuri, odaia fusese cafenea, o cafenea unde se strângeau Evrei bătrâni la ceaiu și unde calfele de croitorie jucau bileard. Acum biliardul erà dat de-o parte și mesele, apropiate și suprapuse, unele peste altele, se înălțau până la tavan; scaunele legate cu sfoară unul de altul, așà ca să nu le poată întrebuințà noctambulii înca ti ruiți fără de plată.

De dimineață se sculau și plecau care încotro vedeà cu ochii, gonind toată ziua după o bucățică de pâine. N'aveau nimic de făcut, însă n'aveau nici cui cere cevà. Făr de vreun ajutor, copiii nimănui —, într'un oraș străin unde mizeriile războiului, cu retragerea armatei și a populației din locurile invadate de dușman, aduseseră lipsa, bolile și sărăcia fără de seamăn, în care se afundau cu toții.

Minți înfierbântate, suflete curate, luați dela casele părintești, neîncercați în greul vieții se istoviau în mizerie

bătătorind uliţele murdare, desfundate ale Iaşilor, întrio primăvară ce abià de cutezà să se ivească după o iarnă ce păreà că n'are să se mai sfârşească.

Soldaţii viitorului, contingente tinere, lăsate la vatră, şi niciunul nu-şi aveà vatra...

Băieţi de cincisprezece până la şaptesprezece ani, copii de şcoală, copiii mahalalelor orăşeneşti şi mlădiţele tinere ale satelor de dincolo şi dincoace de Olt.

Toţi ca unul, fără nicio ţintă, îşi purtau mizeria fizică prin mijlocul mulţimii, necăjită şi ea, ce forfotlà de nu-şi mai aflà locul pe trotuarele strîmte ale străzilor. Lipsa făcuse din fiecare ins o fiară, întorcând lumea cu mii de ani în urmă.

Mila erà un simţimânt necunoscut, dispreţul de viaţă erà umbra ce se ţineà de pasul fiecăruia; nimănui nu-i mai păsà de moarte: o aşteptau, dacă nu azi, mâine.. Minţile erau preocupate numai şi numai să sature bestia, foamea. O bucăţică de pâine erà mai de preţ ca altădată o împărăţie. Pentru aceasta însă, trebuià să umbli mult ca să o poţi aflà, şi de cele mai multeori trudiţi, şi de frig şi de umblet, şi în deosebi de foamea ce-i chinuià, chiriaşii cafenelei din Strada Costachi Negri, — seara, pe întunerec, — fără să-şi vorbească nimic, unul altuia, — ca în pizmă — se trânteau pe duşumeaua murdară, punându-şi căpătâiu sacul sau paltonul, şi, cu ochii căscaţi în întunerec, după ceasuri de nesomn, oftări lungi şi lacrămi tăinuite, căutau s'adoarmă ademeniţi şi în somn de mirajul unei mese omeneşti, singurul ideal pentru care trăiau.

— Incaltea de m'aş simţì sătul, şi pe urmă pot să şi mor...

Zilele treceau, aceleaşi, grozav de anevoioase. Dacă vreunul muşca dintr'o bucată de pâine, sau îşi numără averea, ce niciodată nu treceà de 5 până la 6 lei, erà invidiat ochii cei mulţi se uitau la el ca la un preferat al soartei.

Unii, mai cutezători, întindeau mâna, alții se opreau prin dreptul caselor, ciocănind sfios la câte o ușă, cerșind ceeace altădată, ei aruncau câinilor : o bucățică de pâine sau o lingură de fasole...

Erà printre ei unul ce n'a putut face nici una, nici alta, de dimineață până seara, cu o șapcă de lician trasă pe ochi și cu o lopată de lemn la spinare, umblà să curețe undevà zăpada ce rămăsese netopită sau gunoaiele ce stau în mormane pe la răspântii și în fața caselor. Atât puteà face, și asta cu greu pentru puterile lui de copil de cincisprezece ani, dar nimeni nu se încumetà să-și curețe gunoiul și el vagabondà, ziua întreagă mahalalele îndepărtate ale Iașului : Păcurarii, Sărăria, Tătărași și Nicolina, ca seara să cază de oboseală și de nemâncare, alături de trupurile celorlalți tovarăși de miserie, pe scândurile dușumelei ce ținea loc de pat comun tuturor.

Două zile nu a mai ieșit delcc : de abià se mai ținea pe picioare ; îl dureà capul și simțià în stomac ca niște cârcei și junghiuri ce-l pătrundeau până în spate. Deslegă un scaun din cele multe așezate unul peste altul, și-și odihnì trupul și durerile în acelaș loc unde obișnuise să creadă că-i patul său.

A doua zi, seara, un tovarăș din cei mulți i-a dat o bucățică de pâine și o fărâmă de brânză sărată.

— Ține Ionel...

— Mulțumesc, nu mănânc, nu pot...

— Ai mâncat?

— Nu, dar nu mi-e foame, nu-mi trebuie. Niciodată ca acum nu m'a durut capul... ,și mă roade înlăuntru...

Cel cu pâinea și cu brânza tăcù ; fricos sau nepăsător, se duse la locul lui.

Câte unul... câte doi, până seara târziu, au venit toți acasă și fiecare, tăcut, își așezà trențele și cu dreapta sau stânga sub căpătâiu, dormeau somnul de toate zilele.

A doua zi dimineaţa, în fosta cafenea din str. Costachi Negri, într'un colţ rezemat de speteazas caunului, cu capul lăsat pe spate ca şi cum ar fi fost rupt, cu amândouă mâinile căzute în jos, cu ochii întredeschişi, împăenjeniţi, cu gura căscată, slab de par'că pielita obrazului sta să plesnească de întinsă ce erà pe oasele colţurate, nasul subţire, ascuţit, buzele fără culoare şi faţa galbenă ca o hârtie ieşită de soare, degetele mâinilor învineţite puţin, spre unghii. Lângă el un băiat cam de aceeaşi vârstă, slab şi el, ca toţi câţi i-am văzut acolo, nepăsător, dădeà explicaţii, cerute şi necerute, tuturor curioşilor;

— A murit de foame... e din Bucureşti .. etc., etc...

Mi-am adus aminte de Panopticum unde, în copilărie în faţa unei păpuşi de ceară ce înfăţişà un bătrân slab şezând pe nişte pae, un om îmbrăcat în haină cu fireturi de aur, dădeà aceeaşi explicaţie :

- A murit de foame, se chemà... etc., etc.

In zile grele

In zile grele.

Dinspre gară, automobilele sanitare, huruind și gonind unele după altele, cărau trupurile schilodite ale acelora cari înfruntaseră urgia năvălitorilor setoși de noi izbânzi.

In fața statuei lui „Vodă Cuza", aceeași mulțime ce forfoteà de dimineață până seară, aceiași acoliți ai soartei sau ai neamurilor sfinte, priveau ca din tribune cursele grăbite ale mașinelor pe cari cercul alb, cu crucea roșie la mijloc ținea locul numărului de ordine.

Se duceau și se înapoiau dricurile moderne, să aducă din nou umbrele soldaților cu brațele și picioarele rupte, sau cu piepturile sparte de frânturile obuzelor cu cari ploase mult, la Mărășești.

Grozav !... și unul dintre privitori, cu ochii lăcrămați, căinà pe aceia a căror soartă nu o împărtășise. Alături, un ofițer cu panglicele a trei decorații pe piept, priveà nepăsător, fără să-și frământe prea mult, nici capul nici sufletul, priveà liniștit, fumându-și țigarea, ca în timpul instrucției, în curta cazărmii, și pentrucă omul ce sta lângă el îl priveà cu ochi cercetători, cu toată prestanța ce-i dădeà panglicuțile după piept, înțepenindu-se pe picioare, îi spuse încet, în chip de dojană :

— Dar să fi fost pe front !... și tânărul ofițer își rotunjì ochii în cap, căscându-i, și își subție buzele făcând

două cute în colţul gurii, apoi continuă ca o povestire, viziunea războiului.

— Să vezi sângele şiruind gârlă, în dreapta şi în stânga, s'auzi bubuiturile acelea grozave ale tunurilor, bubuituri ce legate una de alta, păreau un huet grozav, ca şi cum pământul tot, sta să se nărue... să nu vezi nimic decât fumul ce învălue şi câmp şi cer, să nu găseşti loc de adăpost şi odihnă o clipă, şi să vezi cum lângă tine, după ce a fluerat venind, se sparge ghiuleaua, sburând bucăţi de carne din trupurile soldaţilor... Eheii... acolo aşi fi vrut să te văz...

— Grozav !... grozav !... şi omul simţeà cum i se înăspreşte pielea ca de frig.

— Suflet de femeie !...

— Aşà-i...

— Ei bine, tocmai grozăvia aceasta e frumoasă, şi pe aceasta o vreau, dar ce pot face... te miri, de sigur, e o nebunie poate pentru alţii, pentru mine însă...

— Să trăeşti, domnule, fericiţi cei ce ţi-au dat viaţă, eu n'am avut odrasle, şi îi prinse mâna strângându-i-o cu putere, şi văzând că n'are unghiul de aur pe mâneca tunicei, îl întrebă cu mirare şi bucurie :

— ... şi n'ai fost rănit niciodată?...

— Niciodată.

— Norocul... şi scutură din nou mâna ce o ţineà între ale sale.

— Ce noroc, domnule, ce noroc !... noroc e ăsta să stau alături cu dumneata. Şi iar se înţepeni ofiţerul pe picioare, privind peste capetele mulţimii, — cu încrederea omului chemat să facă isprava cea mare, — şi mai mult şoptindu-i la ureche spuse :

— ... mă găsesc de mare folos la Minister ; sunt la direcţia, etc., etc... de trei ori am făcut cerere să mă trimeată pe front, şi... Aci făcù un gest din umeri, ridică buza de jos a desgust : tot degeaba, sunt...

In timpul acesta un convoiu de răniţi ce nu mai aveau loc în automobile, umplu strada.

Unul cu piciorul înfăşurat în cârpe înroşite de sânge, săreà pe piciorul sănătos, susţinându-se de umerii a alţi doi răniţi, unul la cap căruia abià de i se vedeau ochii şi altul la mână. Un altul îndoit de şale, sprijinit în două cârji, îşi târà picioarele moi, ca o omidă ce se caţără de frunze.

Haine rupte, pârlite de foc; cisme spintecate şi gemete înăbuşite. Convoiul tot păreà o viziune a începutului învierii morţilor ce aveau să fie toţi de o potrivă în faţa judecătorului. —In urma lor, patru soldaţi, purtau pe un bracard trupul altui viteaz, înfăşurat într'o pătură de nu se vedeà decât o mână, cu vinele încordate ,singura poate sănătoasă, care strângeà cu putere marginea brancardului.

In spatele ofiţerului dezolat că nu poate luà parte la lupte, îşi făcù loc printre lume, o cocotă gătită de par'că veneà dela bal, şi într'o mişcare repede, fără să fie văzută. îi acoperì ochii râzând...

Ghici?...

— ?...

- Ghici?...

— A!.. Marie!... şi se întoarse înapoi sărutându-i amân două mâinile.

— Ce faci, de ce stai acì?...

— M'a prins lumea locului, şi pentrucă nu am ce face, mă uit la răniţii ăştia...

— Ce gust macabru!... să stai să treci în revistă cerşetorii de mâine; haide, eram la Traian şi te-am văzut... Ce te-ai mai făcut astăzi?... Ştii că m'am întâlnit cu persoana şi mi-a spus să fiu sigură; mi-a cerut numele, regimentul unde contezi şi unde faci serviciu acum. O să facă tot posibilul să te oprească... I-am spus că suntem logodiţi, că... Ofiţerul îi făcù semn să tacă, Marie însă,

vorbeà, vorbeà înainte, veselă, sglobie, înșirând toate amănuntele discuției pe cari o avusese, închizând din ochiul stâng, atunci când voià să dea importanță mai mare cu vântului.

— Bine, o să vorbim pe urmă.

— Dragul meu Luly, să te fi trimis pe tine pe front !... Ce nebunie ;... tu ești bun, tu ești frumos, tu ești tânăr, tu ești al meu, al meu... și pe urmă pentru ce pe tine, când sunt atâția și atâția... să mori tu?... nu, cu neputință... Şi se lipì de el, punându-i mâna pe umăr, şi cu ochii şireţi ai femeii pierdute, arătându-și albul dinților. Căutà par'că să soarbă omul care recursese la ajutoarele grațiilor ei, spre a rămâne sedentarul cu pielea pusă la adăpost de moliile nemțești.

Trecuse convoiul, lumea începù a se mișcà, groaza și durerea erau săpate pe fețele tuturor. Cinevà întrebă pe unul din sanitarii din urmă :

— Pe cine duceți?...

— Pe domnul maior X...

— E mort?...

— Poate că nu, dar până la spital... Şi făcù un gest cu mâna, care complectă cuvântul.

Luly și Marie plecară râzând sgomotos. Pentru a treia oară răușise să ocolească frontul.

In seara aceleași zile, la *Pavilion*, în păcurari, vinu-curgeà gârlă, Marie și Luly, beți, pe scaunele lor, întovărășiți de alți doi camarazi de... chef, sărbătoreau, triumful morții, căci din ziua aceea, și multe altele în șir, automobilele sanitare, purtau spre spitale, în toate colțurile Iaşului, pe eroii de pe front....

In lumea civilă se ferecau geamantanele, se legau pachetele ca și cum la o oră hotărîtă trebuià să se evacueze orașul. Peste tot pluteà cevà din spaima morții.

La „Traian", la „urlătoare" — cum spuneau Ieșenii —

unde se pierdeà vremea ca banii la cărţi ; grupuri, grupuri, de câte cinci-şase, 'până la zece oameni, băgaţi unii în alţii, ca şi cum ar fi voit să facă un singur trup. Care cu ochii holbaţi, cu capetele aplecate înainte, care răsfrângându-se pe spate, făcând gesturi scurte, cu amândouă mâinile, cu ochii crescuţi în orbite... Toţi făceau strategie, toţi cunoşteau începutul sfârşitului nostru, deşi un mare general întăreà că nu vor *trece*; aceasta o spuneà şi „comunicatul," şi n'au trecut.

Ordonanţele comandamentului opreau orice comentarii în public şi publicul, conglomerat al Iaşului, găseà şi în aceasta un nou indiciu de slăbiciune.

— Peste două zile încep trenurile de evacuare.

— Eşti înapoi dragă cu noutăţile, sunt trei de când un tren special a luat drumul Rusiei.

— Da, ai dreptate, ştiam, o spusesem încă de acum o lună, dar par'că tot nu-mi veneà să cred.

— E imposibil să reziste ai noştri... două treiz ile... mult trei zile. Nu înţelegeţi, ştiu din sursă pozitivă că la... Şi aplecându-se la urechea amicului, îi şopti încet, numele unei localităţi. Ei bine, acolo au spart frontul şi înaintează vertiginos încoa.

— Dezastru !...

— S'a isprăvit cu noi... eu plec în Rusia, e vorba ca mâine seară să o ştergem, avem un tren de o sută cincizeci de vagoane...

— O sută cincizeci !...e imposibil...

— O sută cinzeci, o sută douăzeci, nu interesează, eu ştiu că plec.

Şi domnul cu vagoanele plecă grăbit să-şi strângă catrafusele ca peste cinci minute, într'un alt cerc de cunoscuţi, să povestească din nou dezastrul...

„Extraordinarul“

„Extraordinarul"

In fața cafenelei „Funiak," șezând pe soclul înalt al zidului, sau rezemat de bara de alamă ce trece în dreptul ferestrei, înainte de prânz sau în spre seară, cu fața proaspăt rasă totdeauna, și cu monoclul la ochi, stă căpitanul, trimițând zâmbete tuturor ce-i treceau pe din față, sau fluturându-și mâna prietenos, în chip de salutare.

Imbrăcat într'o manta soldățească, — lăbărțată pe el, — largă, de pe umerii căreia, uneori, lipsiau cele trei inele de fir, gradul.

Cu bocanci mari, grei, soldățești, în picioare ; cu chipiul mototolit, aruncat mai mult pe ceafă, de subt cozorocul căruia o viță de păr cădeà între sprâncene, pe fruntea celui mai reușit portret al lui Cyrano ce-și plimbà nasul cu impetuositatea omului conștient de o valoare neîntrecută, căruia îi plăceà să trăiască în mijlocul mulțimii. El soarele, el, extraordinarul !...

Unii spuneau că e advocat, alții că-i profesor, alții că-i doctor, iar alții întăriau că-i militar de carieră, adică fusese. Niciunul nu știà precis cine erà, de și toți câți treceau din obișnuință pe Strada Lăpușneanu îi vorbiau, îi dau mâna și tuturor el le zâmbià cu aceeași seninătate și acelaș gest prietenesc, ca, o clipă în urmă, să-și adune gândurile

pline de seriozitatea ce-i schimba trăsăturile feței în liniile hotărîte, aspre, ale omului meditativ, până ce un nou zâmbet se legà de noul trecător.

— Inchipuiește-ți, „monșer", m'au închis în balamuc, la Galata !...

— ?...

— Prostul !... Sunt extraordinar, monșer ; extraordinar !... Ințelegi ?

Am să mă judec cu ei, și pe toți cari și-au bătut joc de mine, am să-i vâr în locul meu, nu-i așà?... Ei sunt nebuni nu eu...

Şi ochii căpitanului se măriau și se micșorau, și amândouă mâinile, cu gesturi largi, sau apropiate unde degetul arătător indicà în palma stângă literele închipuite ale unui scris de păreà că citește o întreagă poveste, căuta să întărească spusele, trupul tot părea că se lasă greoiu pe picioarele ce se îndoiau dela genunchi, ca apoi să se ridice iar, și, cu mâna larg deschisă, ca și cum ar fi voit să cuprindă într'un singur gest imensitatea, rămâneà în poza unui imperator...

— Sunt, extraordinar, monșer !... Şi zâmbetul protector al Napoleonului, fluturà pe buzele roșii, tăiate, ale căror două colțuri se pierdeau în două cute.

Caricaturiștii i-au făcut caricatura, toți îi strângeau mâna, soldații îl salutau, iar străinii ce veniau pentru o zi, două, în Iași, îl priviau ca un titlu de curiositate, și el, din înălțimi închipuite, — pentru fiecare în parte, — găsià câte un zâmbet, câte un cuvânt de veche prietenie...

— Ascultă, Colonele !.. întâmpină odată pe un general ce nu prea venise deseori prin Iași, și care nu-l cunoșteà pe căpitanul nedisciplinat.

— Sunt general și...

— Pardon !... Generale !... Ştiți că m'am întâlnit cu nevastă-ta, acum vreo două săptămâni, înainte de a plecà

Spuneà că merge la Bucureşti. Biată femeie ce-a păţit până să-şi scoată „ausvaisul".. Şi m'a întrebat de dumneata : spuneà că nu mai are nicio ştire dela începutul războiului. I'am spus că eşti bine ; ce erà să-i spun?... N'am vorbit nimic de bătălia ceea grozavă, dela Mărăşeşti, unde te îngropase un proiectil...; i-ar fi făcut rău... Nu -iam spus nici de criza cea nervoasă pe urma căreia ai sufe it atât de mult... In sfârşit, n'ai nicio grijă, nu ştie nimic.

Generalul se uită lung la vorbitor, nepricepând nimic altcevà decât că se aflà în faţa unui bolnav, întinse mâna lăsând capul în jos, par'că ruşinat, şi plecă...

— La revedere generale!... „au revoir!"... Imi pare bine că te-am văzut... Şi îşi fluturà mâna pe urma generalului zâmbind. Apoi, ca şi cum şi-ar fi spus sie-şi, cu dreapta larg deschisă: „Sunt extraordinar!...", se aşeză pe soclul cafenelei, cu ochii ţintă, sprijinindu-se cu o mână de genunchi. Păreà că-şi adună toate gândurile la un loc, în faţa unei hotărîri mari... Dar, la tot pasul, mulţimea trecătorilor, îi aruncà câte un cuvânt sau se opria o clipă să-i vorbească, — totdeauna găsindu-l bine dispus pentru vorbă, — unii dintre aceştia, de cele mai multe ori însă, — având pe buze zâmbetul batjocurii, acela pe care îl au toţi câţi vor să se ridice coborând pe alţii, chiar atunci când au în faţa lor un nebun.

De unde venise omul acesta? cine erà? greu se puteà şti. Nici unul nu erà care să-l cunoască, deşi oraşul tot îl cunoşteà. Un lucru erà cert, că omul acesta îşi făcuse da toria faţă de ţară, în clipele cele mai grele pentru ea.

Târziu, un locotenent şi apoi un altul, care luptase în acelaşi sector cu extraordinarul, spuneau :

„— A vrut să fie un erou, şi a fost. Ofiţer de rezervă, profesor sau avocat, —nu se ştià—un causeur în adevăr extraordinar, însă de o sensibilitate de artist : trăià par'că în altă lume decât aceia a tranşeii. Fricos de moarte şi de

întunerec, temperament ce nu aveà nicio legătură cu meseria ce trebuià să o practice pe front.

Intr'o zi, dreapta şi stânga liniei de bătaie în mijlocul căreia se aflà cu compania sa, — ţinând legătură — au fost învinse de focul duşmanului. Rămânând ca o insulă cu cie vreo trei sute de oameni ce-i aveà pe poziţie, cari erau acum un punct înaintat în linia duşmană. I se dăduse ordin de retragere. Căpitanul însă, care de multe ori tremurase înapoia liniei de luptă, hotărît, cu gândurile adunate, îmbărbătând cu vorba pe soldaţi în clipe repezi, alăturea de ei, a rezistat timp de aproape două ore, până ce artileria a curăţat pământul de urîciunile ce le sta în faţă... In vremea asta un proiectil vrăşmaş a întors o brazdă de pământ îngropându-l împreună cu alţi doi soldaţi.. Amândoi aceştia au murit, iar, când l-a desgropat pe căpitan, tremurà tot, ca frunza plopului.

„Sunt extraordinar !..." „Sunt extraordinar !...", erà cuvintele ce le îngăimà cu efortul celui ce abià de-şi trage sufletul, şi pe buzele lui, zâmbetul erà acelaşi ca până acum, senin şi mândru".

Toţi ştiau povestea generalului, nimeni însă nu ştiuse povestea căpitanului nebun.

Eteromanii.

Eteromanii.

— Deschide !... n'auzi, frate?... deschide odată...

— Să te ia dracul !

— Deschide că am să-ţi spun cevà interesant... Vin dela madam Tonciu ; e pe moarte... deschide !

— Aşteaptă să aprind lumânarea.

Aurel Turăşanu, loveà cu pumnii în uşă să o spargă nu altcevà.

— Deschide !

— Să te ia dracul, nici noaptea nu mă laşi în pace, şi învârtì cheia în broască, lăsând să intre întârziatul mosafir

— Da bine bre, te culci cu găinele?... abià de-i zece ceasul.

— Ce erà să fac?...

— Să stai, îţi spusesem doar că vin, şi-apoi ai mai luat prostul obiceiu de a te încuià în casă ca bufniţele.

— Ia te rog, să nu fii obraznic !... la ce îmi zici aşà.

— Ei !... poftim, pe semne că nu-ţi e bine.

Gata, gata să se ia la bătaie, aşà s'ar fi crezut, dar şi unul şi altul tăcură. Madam Popovici, se închiee la capod căutându-şi papucii în faţa patului, iar Aurel, ciocăneà în masa rotundă, din mijlocul casei, privind la jocul degetelor

galbene, lungi și osoase, cum mișcau vinele pe sub piețila uscată.

— Și stai pe scaun odată, spuse madam Popovici. Și de partea cealaltă a mesei trase și dânsa scaunul greu, cu droturi, cu fața jupuită și lucioasă de prea multă întrebuințare.

Amândoi, față în față, cu capetele plecate, suceau între degete câte o țigară, deasupra chiselei de lemn, portătoare de tutun.

Cucoana Aspasia, bătrână ca la șasezeci de ani, cu fața lungă cutată, cu nasul puțin cam coroiat, buzele subțiri, ochii măriți de cearcăne vinete și părul alb, de par'că-și muiasă capul în clăbuci de săpun, contrasta cu fața negricioasă a armencei.

Iurășanu, tânăr, abià de isprăvise liceul și se înscrisese la medicină. Mititel, slab, cu ochii împăenjeniți, cu păru, negru dat pe spate, cu mustața rasă, negricios și el, cu fața anemiată de păreà a nu aveà nici picătură de sânge, puteà fi socotit ca cel mai mic copil al bătrânei, dacă aceasta ar fi avut vreunul, totuși pasiunea viciului îi împrietenise, îi egalase — pe unul față de celălalt — ca și cum ar fi fost de aceeași vârstă.

Și cum stau la masă, fumau amândoi, suflându-și în față, fumul ce-i învălueà ca într'o ceață de toamnă târzie.

Pe păreți, câtevà fotografii încadrate, mari și mici, toate înfățișând un prect armean răsturnat în într'un jilț, sau stând în picioare, sprijinindu-se cu o mână de un scaun sau de o măsuță; — erà unchiul cucoanei Aspasia. Deasupra patului, în tablii de fer, o reproducere mai mare tot a unei fotografii — ce o închipuià ca mireasă, alături de răposatul domn Popovici, fost multă vreme agent de percepție ce de douăzeci și mai bine de ani, putrezeà în dealul „Eternității".

Un covor roșu, cu două pisici ce deșirau un ghem, aco-

perià peretele. Un bufet, un dulap, o canapea cu spate tapisată cu un brocat înflorat de o coloare verde deschisă. Pe masă lumânarea în sfeşnic, lângă chiseaua de tutun, şi o maşinuţă de făcut cafea, în care spirtul ardea, îmbrăcând cu flacăra albăstrue, ibricul de alamă în care se tot învârteà o linguriţă.

— La ce n'ai venit mai din vreme?

— Am avut treabă în oraş.

— Dar ce-i cu madam Tonciu?...

— Ce să fie?... nimic.

— Păi spuneai...

— Ha, ha, ha... ca să-mi deschizi mai repede. Şi Aurel, plecându-se pe spatele scaunului, se legănà ţintind cu ochii zugrăveala liliachie ce înflorea plafonul...

— M'ai minţit...

— ?...

— ... Mă culcasem; iacă sunt zece şi jumătate, ceasurile.

— Dar ţi-am spus că vin, şi scoase din buzunarul hainei o sticluţă albă, limpede, de-ai fi crezut că-i lacrimă.

Cucoana Aspasia, turnă cafeaua şi tot fumând, unul şi altul, sorbeau de pe buzele ceştei, surogatul îndulcit şi aromat cu vanilină.

— Ei!... că nu se mai sfârşeşte odată cu răsboiul, să fac eu cafeluţă bună, prăjită de mine, cu năut... şi îşi legănă capul cu regretul vremilor trecute. Intre timp, studentul, îşi rodeà unghiile, clănţănind din dinţi... iar tovarăşa-i, ca să facă cevà, netezeà cu palma faţa de masă care nu aveà nici o cută, închipuindu-şi că mângâie cotoiul, care de vreo câtevà zile o luase razna.

El îşi mai treceà, când şi când, mâna prin păr; ea cu ochi pierduţi, sta încremenită, cuprinsă par'că de toate gândurile lumii şi amândoi, fără să-şi mai vorbească, stăruiau

în a-și omorî vremea, gonind somnul cu sâmburele de lumină ce jucà în vârful lumânărei.

Madam Popovici, începù a căscà, ținându-și mâna în dreptul gurii, Aurel se ridică după scaun, și cu amândouă mâinile în buzunarele pantalonilor, măsurà odaia, pe din fața canapelei.

— Grozav mă doare capul, spuse bătrâna.

— Și pe mine...

Și amândoi, își trecură latul mânei peste frunte

Iurășanu, luă o perină din pat, o așeză pe brațul canapelei, și se lungì cu fața în sus, cu ochii închiși pe jumătate.

— Miroase puțin eter... și madam Popovici, desfundând sticluța limpede ca lacrima, după ce o ținù o clipă la nas aspirând setoasă mirosul conținutului, întinse sticla sub nasul studentului, apoi o astupă cu degetul cel mare și după o clipă numai, trăgeà pe nările nasului ca dintr'o priză de tabac.

Ca două trupuri împăiate, unul lungit pe canapea, și cel lălalt la masă, nemișcați, ascultau bătăile încete ale unui ceas spânzurat pe părete. Sticla treceà pe sub nasul amândorora; nările se dilatau, ochii se închideau, și ca foșnetul frunzei uscate, fărămițite, se auzià prelung respirările adânc ale pătimașilor.

Cucoana Aspasia se lungì și ea pe pat, ținând sticla sub nas, udându-și când și când, tâmplele amândouă cu degetul muiat în eter.

— Dă-mi sticla... și cum patul erà aproape de canapea întinse peste cap sticluța. Și tot așà, din mână în mână, timp de aproape o jumătate de ceas, nu se auzeà în casă decât foșnetul sec al frunzei fărămițite, și bătăile încete ale ceasului spânzurat în cui.

Aurel simțià cum trupul îi devine din ce în ce, tot mai ușor, tot mai ușor de par'că se desbrăcase de învelișul acesta, rămâind numai spiritul. Păreà un fulg, ar fi putut

să şi zboare de ar fi vrut, ar fi fost destul numai să-şi prinză ochii de un punct, oricât de îndepărtat, ca pe clipită să fie acolo, dar nu o făceà aceasta pentrucă în faţa ochilor lui se învârteau ca într'un cerc, fără clipă de repaos, puncte verzi luminoase, pe un fond roş ca para focului, pe care le urmăreà, având conştiinţa că în felul acesta poate aveà noţiunea *absolutului*. Şi viziunea erà mai perfectă, când braţele se ridicau în sus, îmbrăţişând imagini eteriene,ce pluteau în spaţiu. El însuşi, poate în clipa aceeá erà absolutul ce se fixase de cele câtevà puncte verzi, luminoase, ce se mişcau pe fondul roşu, ca para focului.

Faţa i se contractă închizându-se într'un zâmbet de satisfacţie supemă, înfrăţită zâmbetului idiot săpat în linii aspre în chipul unui Faun cioplit de o mână primitivă.

Pe faţa ei, aceleaşi linii aspre, sălbătecite, schimonoseau arătarea unei mumii egiptene cu carnea împietrită de vremuri.

S'au sculat. In ochii tulburi ce păreau a nu mai vedeà nimic, s'au întâlnit şi amândoi învăluiţi în aceeaşi nedumerire de vis şi realitate cătau unul la altul...i

In casă miroseà a eter, ca într'o sală de operaţii a unui spital.

In colţul buzelor le flutură zâmbetul straniu al nebunilor. Au început a se învârtì prin casă, unul după altul ocolind masa, aruncându-şi priviri idioate, însoţite de acelaş zâmbet fals ce încremenise pe buzele lor, schimonosindu-le faţa. S'au apropiat, şi au sărutat mâinile, unul altuia, cu oarecare graţii, - şi au început a râde în hohteo de par'că cine ştie ce se întâmplase. Lumânarea pâlpâià, jucându-şi lumina, cu umbrele deodată pe feţele slabe ca de ceară ale păpuşilor înpăiate.

— Dă-mi sticla.

Ţi-ajunge.

Dă-mi-o, n'auzi... ce eşti nebună?... Şi ochii studen-

tuluise rotunjiră și scânteiau ca doi nasturi negri de sticlă, văzuți la lumina focului.

— Ești nebun, mai e puțină...

— Dă-mi-o că te înjur, și rămase în fața ei, cu mâna întinsă, având gura întredeschisă, buza de jos resfârntă de se vedeà roșul gingiilor.

— Dracul să te ia... poftim.

— Ha, ha, ha, ha...

— Prostule !... nu mă cunoști cine sunt, Și agitată, bătrâna se plimbà prin casă, aruncându-și ochii asupra siluetei, mândră ca o regină în clipa încununărei ei. Luă lumânarea de pe masă, și cu ea în mână se oprì în fața oglinzii, privindu-se lung, cu cochetăria fetei la optsprezece ani, în preajma măritișului. Tot mai ușoară, tot mai ușoară, par'că sunt o pană.

— Ești frumoasă.

— Nu-i așà ?... și zâmbetul acela sec înfiorător ca al unei eșite din minți, îi arătà șirul dinților negri și stricați între buzele vinete, umflate ca ale unei înecate.

— Ești adorabilă...

— Haide, du-te acasă, nebunule.

— Nu, am să dorm aci, pe canapea.

— Pleacă !

— Nu-ți fac nici un rău, de ce mă gonești ?

Se trântì din nou pe canapea și începù a râde și a întinde mâinile ca și cum ar fi vrut să cuprindă o arătare. Ochii i se împăenjeniră și, lăcrimați, străluceau reflectând în ei, două luminițe ce tremurau, ca și lumânarea din sfeșnic, ce abià goneà întunericul din odae.

— Să cânte muzicile... Aprindeți candelambrele. Vreau să danțez, vreau să petrec... Vino !... vino tu, cea mai frumoasă femeie între femei. Și brațele iar se desfăcură larg strângând la piept viziunea nebuniei.

— Mâine ne vom logodì, și deodată se ridică după ca-

napea ca şi cum mii de ace îi înţepau spatele, şi se repezì afară :

—„Mâine, mâine... cea mai... Vise frumoase... Ha, ha, ha."

Şi cu paşi uşori, ca ai unui lunatec, Aurel se pierdù în noapte. In urma lui râsul în hohote, al nebuniei, se auzì întâiu puternic, apoi tot mai încet, mai încet, până ce se pierdù.

Cucoana Aspasia, deschise ferestrele şi uşa, apoi se lăsă să cază pe pat şi adormì aşà.

In sfeşnic lumânarea pâlpâea, jucându-şi lumina şi întunericul pe faţa uscată, pământie, ce se contractà într'un zâmbet idiot ce pare că se ţintuise pe buzele învineţite ca ale unei înecate.

Iaşul.

Iaşul.

Case mici, vechi, zidite şi aşezate cum a dat Dumnezeu, cu prispe bătrâneşti, împrejmuiri grele de piatră şi străzi înguste, întortochiate şi umede de par'că veşnic apele ploilor veneau în şuvoaie de pe dealuri.

Biserici monumentale — din vremi de odinioară — cu turle înalte sau retezate, toate ridicându-se spre cerul albastru ce totdeauna se împodobeşte la orizont, cu nori roşii şi argintii, ce se topesc în bătaia vântului.

Pe-alocuri case boereşti, încăpătoare — boabe de chihlibar într'un şir de mătănii — şi câtevà ziduri rămase mărturie pe urma unui asfinţit al cetăţei răsboinice.

Acesta e Iaşul, oraş vechi, oraş de tradiţii, cu *blazon*, deasupra căruia tăria se spriijne acum ca şi în trecut, ca o cupolă imensă. pe Repedea, Ciric, Cetăţuia şi Copou, cele patru dealuri urlaşe, ca patru colonade de granit ale unei catedrale Domneşti.

Odinioară, până ce apa vremii nu se tulburase, liniştea şi pace monahală stăpâneà locul amintind vremea cronicarilor bătrâni ce îşi mişcau degetele lungi şi subţiri, — ca ale sfinţilor bizantini de pe pereţii bisericilor — întorcând filă după filă într'o carte învechită în care slovele abià de se puteau ghicì. Şi în locul zarvei fără de folos şi a hue

tului de stradă, fiecare încăpere adăpostea o minte preocupată de lucruri mai mari decât nevoile şi patimile omenești, de toate zilele.

Dar toate acestea au fost în Iașul de altădată și cel de dinaintea surghiumului în care o jumătate de ţară a trebuit să treacă, de groaza vrăjmașului ce ca în atâtea rânduri, dela plămădirea neamului nostru, pe pământ. lovea în hotarele noastre, dar... ,, nu vremile sunt sub oameni, ci oamenii sub vremuri".

Și orașul liniștit al cugetărei a trebuit să-și tulbure pacea, într'o frământare de groază și de teamă, asemeni unei mări bântuite de furtună, ce ridică valuri năprasnice, împroșcând cerul și făcând să trosnească în încheieturi, co răbiile grele, prinse de urgie.

Lume peste măsură de multă umple orașul ; hurue au tomobilele, cântă muscalii, plâng sufletele alor noștri și de departe, bubuitul tunului, strânge inimele.

Ziua și noaptea, ca într'o uzină în care ciocanele lovesc nicovalele și unde curelele de transmisii, învârtesc mii și mii de rotițe, unde aburii mașinelor răsuflă prin sgomotoasel sirene, fluerând lung, amestecând viața de muncă cu viața de infern. Acesta e Iașul...

Zile de grele încercări se schimbau cu zile mari, isto rice, pentru poporul românesc.

A fluturat steagul roșu al cetelor rusești, aruncând sământa nebuniei, și nebunia n'a încolțit.

Primele legiuni transilvănene călcau pe pământul Iașului, acolo unde câteva decenii în urmă, se învârtise aceeași horă de unire a Moldovei și Munteniei. Umbra domnului de atunci și a regelui de azi erau de față.

Și iar zile grele au venit...

Sângele românesc a început a curge... Trupurile soldaților noștri, arse de focul răsboiului — carne sdrențuită —

purtate de automobilele sanitare, umplură spitalele, trupuri ce stătură zăgaz revărsărei vrăjmașe.

Pretutindeni fețe triste, chipuri ofilite de groază și de nemâncare. Voea bună ce câtevà zile mai înainte luminase sufletele, dispăruse de par'că nici nu fusese vreodată.

„Comunicatul Oficial" anunțà pierderi grele, sângeroase, de ambele părți; comunicatul părea mai puțin de ceeace trebuià să fi fost în realitate. Veștile rele umblau din om în om. Erà în vremea bătăliei ce se da la Mărășești.

Orașul tot, de atâta strădanie de gânduri, păreà o falangă învinsă, buimacă, a unor nenorociți aruncați pe un petec de pământ sorocit să piară la dogoarea focului ce-i încercuise. Decepția sălășluia în sufletul fiecăruia. Se vorbeà de o nouă evacuare, de o nouă cale a pribegiei, de data asta locul surghiumului trebuià să fie un pământ străin, unde nădejdile se întunecau ca și cerul după scăpătatul soarelui.

Multe vor fi fost necazurile și amărăciunile îndurate, dar niciodată, par'că, nenorocirea nu se simțeà plutind mai aproape ca atunci.

„Vor sparge frontul...'' „ne vor ocupà întreaga țară „dezastrul !..."

In cadrul înțelesului acesta vorbele se schimbau pe stradă, ca bună ziua între cunoscuți.

Rusia devenise un fel de pământ al făgăduinței, pentru toți acei ce socotiau că nu vor puteà îndurà îngenucherea unui neam... Rusia a cărei nebunie o cunoscusem, pe urma căreia, în bună parte, a trebuit să îndurăm ca nici un neam pe lume, era mirajul.

Băncile au început să-și socotească valorile. Pe la diferite autorități se împachetà de zor; camioane încărcate greu, își făceau loc pe străzile orașului, toate ținând drumul gărei. Viermuià lumea, tăcută și îngândurată, ca în preajma unui sfârșit apropiat; fețele tuturor, — aceleași

posomorîte, oglindeau o stare de prostaţie, asemeni acelor ce şi-au pierdut minţile; nepăsători, deacum, la tot ce se va petrece în juru-le. Spaima ce cuprinsese oraşul, doborîse ca într'o ultimă lovitură de secură, viziunea fugei...

In fiecare ins murise viaţa.

Un purtător de veşti „după front" spuse în auzul mulţoia, şi se întinsese vorba ca într'o clipită de ochi, că ai noştri rezistă cu îndârjire. Ochii ascultătorilor se căscau mari, buzele întredeschise, abià se mişcau şi acelaşi refren de dureroasă neîncredere:

— Aşà a fost la Jiu... aşà a fost în munţi... în jurul Bucureştilor... Pretutindeni au rezistat, şi am ajuns acì...

Pe şoseaua ce duce dela Galata la Ungheni, care şi căruţe, nenumărate, încărcate cu lucruri şi oameni într'un şir lung ce numai aveà sfârşit, lăsând în urma roţilor praful ce se ridicà în nouri fumurii, învăluind convoiul, se întindeà ca o funie nodoroasă pe sub dealurile singuratice, pustiite de uscăciunea secetei, departe, departe spre oaza încotro nenorocul mânà dorul de viaţă, şi teama de iobăgie.

Paralel şoselei, trenurile de evacuare, lungi şi negre, ca ieşite din hornul unei fabrici, gâfâind mereu şi scuipând nori de aburi, în sus şi în jos, înălţând fumul cenuşiu în rotocoale, fluerând ca suspine întretăiate, adânceau câmpul pe sub poala aceloraşi dealuri, pierzându-se tot într'acolo, în zarea albastră unde soarele îşi mutase ultimele raze de lumină ale asfinţitului.

In mijlocul clipelor acestea de sfârşenie ale unui popor întreg, un neam de oameni străini, îngăduiţi să trăiască cu noi la olaltă, râdeau în bărbile lor încâlcite şi aspre, ca şi cum pe urma dezastrului — hiene ale popoarelor — răscolind pământul, vor aflà bogăţia potolitoare de sete a vrăjmăşiei şi urei de rasă.

Neamul lui *Syloc*, nu se sfârşise.

Ai noştri rezistau, prigoana duşmanului se zădărîse, dragostea de pământ a fost mai tare.

Din nou frunţile brăzdate de griji s'au luminat, şi ochii cari au plâns scânteiau de bucurie, renăscuse poporul din propria lui cenuşă.

A trecut de-atunci, atâta cât a trebuit furtunei să risipească norii grei încărcaţi de tunete şi fulgere mânioase, şi Iaşul liniştit, cu case mici şi vechi, cu biserici monumentale, cu turle înalte sau retezate, cu urmele glorioase ale unui trecut de pomină, — boabe de chihlibar într'un şir de mătănii — ca şi în vremea Cronicarilor de altădată, înseamnă o nouă pagină în istoria neamului nostru.

Tabla de materii.

Tabla de materii.